

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут
міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

**КВАЛІФІКАЦІЙНА
РОБОТА МАГІСТРА**

на тему: «Німеччина у формуванні зовнішньої політики
Європейського Союзу»

Виконала:

студенка 2-го курсу, групи УВ-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Хельбіг Анна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник: к. екон. н., доц. Панова Ірина Олексіївна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Рецензент:

Доктор філософії (PhD) з політології

Запорожченко Руслан Олександрович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

ХАРКІВ – 2025 рік

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри

(Підпис)

Наталія ВІННИКОВА
(ім'я, прізвище)

«2» червня 2025 року
(зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025)

ЗАВДАННЯ **на кваліфікаційну роботу магістра**

Хельбіг Анни
(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема роботи «Німеччина у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу»

керівник роботи Панова Ірина Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02» червня 2025 року № 4001-5/1325
зі змінами від «11» вересня 2025 року № 4001-5/3077, зі змінами від «6» жовтня
2025 року № 4001-5/3657.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 21 листопада 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Теоретичні підходи до ролі держав-членів у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу.
2. Особливості еволюції зовнішньої політики Німеччини у постбіполярний період.
3. Механізми впливу Німеччини на формування зовнішньої політики Європейського Союзу.
4. Основні напрями участі Німеччини у зовнішньополітичній діяльності Європейського Союзу.

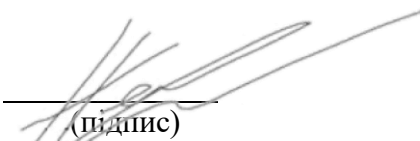
5. Проблеми та перспективи україно-німецького співробітництва.

4. План роботи:

№ з/п	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів
1	Вибір здобувачем теми КРМ і подання заяви на кафедру; затвердження теми та призначення наукового керівника; складання та затвердження індивідуального завдання на виконання КРМ	19.05.2025-30.06.2025
2	Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	01.09.2025-30.09.2025
3	Підготовка розділу 2 КРМ	01.10.2025-15.10.2025
4	Підготовка розділу 3 КРМ	16.10.2025-31.10.2025
5	Підготовка висновків і переліку використаних джерел	03.11.2025-14.11.2025
6	Подання студентом завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки та оформлення відгуку, перевірка КРМ на відсутність запозичень	17.11.2025-21.11.2025
7	Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	24.11.2025-28.11.2025
8	Прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	01.12.2025-05.12.2025
9	Захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	08.12.2025-24.12.2025

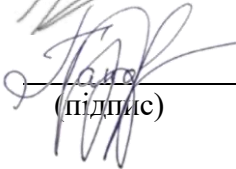
1. Дата видачі завдання 2 червня 2025 року (зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025).

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Анна ХЕЛЬБІГ
(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Ірина ПАНОВА
(ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ЄВПРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ.....	4
1.1. Концептуальні підходи до визначення «зовнішня політика»	4
1.2. Історико-геополітичні передумови та основні етапи формування зовнішньополітичної діяльності країни.....	9
1.3. Характеристика міжнародних відносин держави з глобальними геополітичними гравцями	17
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	27
2.1. Соціально-економічний та політичний профіль Німеччини.....	27
2.2. Роль національних інтересів в зовнішній політиці Німеччини	35
2.3. Зовнішня політика Німеччини щодо Європейського Союзу	44
Висновки до розділу 2.....	53
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ДВОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	55
3.1. Нормативно-правова база та основні етапи розвитку двосторонніх відносин.....	55
3.2 Основні напрями та проблеми двостороннього співробітництва.....	66
3.3. Роль Німеччини у підтримці європейської інтеграції України	73
Висновки до розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
Додатки.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах трансформації європейської безпекової системи та війни Росії проти України особливого значення набуває підтримка нашої держави з боку провідних країн Європейського Союзу. Європейська інтеграція для України стала не лише зовнішньополітичним пріоритетом, а й ключовим чинником внутрішньої стабільності та відновлення. Серед партнерів України визначальну роль відіграє Федеративна Республіка Німеччина – держава, яка має вирішальний вплив на формування політики ЄС і послідовно підтримує європейський курс Києва. Берлін поєднує фінансову допомогу, експертну підтримку та політичне посередництво, сприяючи реформам і поступовому наближенню України до стандартів Євросоюзу.

Дослідження ролі Німеччини в цьому процесі є актуальним для розуміння механізмів ухвалення рішень у межах ЄС та визначення перспектив подальшої інтеграції України до європейського простору.

Ступінь вивченості проблеми. Питання ролі Німеччини у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу отримали значну увагу як українських, так і зарубіжних дослідників. Українські автори, а саме: В.Мойсюк [1], Т. Адаменко [2], І. Зайцева-Калаур [3], Л. Паращук [3], Ю. Іванова [5], В. Чернявський [4], аналізували вплив ФРН на трансформацію політичних процесів у ЄС, її роль у виробленні спільних рішень та у формуванні стратегічних пріоритетів Союзу. Зарубіжні науковці, серед яких Н. Helwig [6], М. Siddi [6], А. Bartenstein [8], W. Wessels [8], S. Kornelius [20], J. Puglierin [33], С. Major [31], зосереджують увагу на еволюції зовнішньополітичної доктрини ФРН, її інституційних можливостях, а також здатності Німеччини виконувати функції драйвера політики ЄС у сфері безпеки, дипломатії та Східного партнерства. Водночас комплексні дослідження, що одночасно охоплюють політичний, безпековий та економічний виміри впливу Німеччини на зовнішню політику ЄС у контексті нової безпекової архітектури після 2022 року, залишаються обмеженими. Це

зумовлює необхідність системного аналізу того, як трансформація міжнародного середовища впливає на здатність ФРН формувати стратегічні рішення Європейського Союзу та визначати його зовнішньополітичні пріоритети.

Метою дослідження є визначення ролі Німеччини у зовнішній політиці Європейського Союзу.

Завдання дослідження:

- розкрити теоретичні підходи до ролі держав-членів у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу;
- з'ясувати особливості еволюції зовнішньої політики Німеччини у постбіполярний період;
- визначити механізми впливу Німеччини на формування зовнішньої політики Європейського Союзу;
- висвітлити основні напрями участі Німеччини у зовнішньополітичній діяльності Європейського Союзу;
- з'ясувати проблеми та перспективи україно-німецького співробітництва.

Об'єкт дослідження – зовнішньополітична діяльність Німеччини.

Предмет дослідження – механізми, інструменти та напрями реалізації німецької політики у Європейського Союзу.

Методологічна база дослідження. У роботі використано методи системного, порівняльного та історичного аналізу, а також методи структурно-функціонального й компаративного підходів. Застосування цих інструментів дало змогу комплексно розглянути політику Федеративної Республіки Німеччина щодо підтримки європейської інтеграції України, визначити її етапи, механізми та результати. Метод порівняльного аналізу використано для співставлення підходів ФРН із політикою інших держав ЄС, а системний підхід – для виявлення взаємозв'язків між політичними, економічними й безпековими складовими німецької підтримки України.

Інформаційну базу дослідження становить широкий спектр офіційних, аналітичних та наукових джерел. Основу складають нормативно-правові акти Європейського Союзу та Федеративної Республіки Німеччина, зокрема – Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.), Стратегія зовнішньої політики ФРН, документи Європейської служби зовнішніх дій, Європейської Комісії та Ради ЄС щодо політики розширення та Східного партнерства. Використано офіційні матеріали Міністерства закордонних справ України, Посольства ФРН в Україні, звіти німецьких інституцій розвитку – GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit) та KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau), а також аналітичні документи провідних європейських центрів – Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), European Council on Foreign Relations (ECFR), German Marshall Fund. Крім того, використані статистичні дані Євростату, Світового банку, МВФ та офіційні звіти Європейського парламенту й Європейської комісії щодо реалізації фінансово-технічної допомоги Україні. Наукову основу становлять праці українських і зарубіжних дослідників, а також статті у виданнях Journal of Common Market Studies, European Foreign Affairs Review та Osteuropa. Комплексне використання офіційних, аналітичних і статистичних джерел забезпечило об'єктивність та багатовимірність аналізу ролі Німеччини у підтримці європейської інтеграції України, а також дозволило сформулювати практичні висновки щодо перспектив подальшого співробітництва між Україною та ФРН у контексті політики ЄС.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані у кваліфікаційній роботі магістра теоретичні положення, узагальнення та висновки можуть бути використані:

- центральними та місцевими органами виконавчої влади під час розробки рекомендацій щодо вдосконалення механізмів співпраці України з державами – членами Європейського Союзу, зокрема Федеративною Республікою Німеччина, у сферах політичного діалогу, економічної взаємодії, енергетичної безпеки та відбудови;

– у діяльності Міністерства закордонних справ України, Комітету Верховної Ради з питань європейської інтеграції, представництва України при ЄС для підготовки аналітичних матеріалів, стратегічних документів та ініціатив, спрямованих на поглиблення співпраці з ФРН у контексті євроінтеграційних процесів;

– у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та інших закладів вищої освіти під час викладання дисциплін за освітньою програмою «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Апробація дослідження була здійснена у вигляді публікації статті на тему «The Main Challenges of Contemporary German Foreign Policy», розміщеної в електронному збірнику студентських наукових праць Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, що налічує 70 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок, із них основного тексту – 84.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

1.1. Концептуальні підходи до визначення «зовнішня політика»

Зовнішня політика є ключовим аспектом функціонування держави у міжнародних відносинах, відображаючи її цілі, пріоритети та інструменти взаємодії із зовнішнім світом. Вона охоплює дії щодо реалізації національних інтересів через дипломатичні, економічні, культурні та безпекові механізми. Усвідомлення сутності та механізмів зовнішньої політики є необхідною умовою для аналізу міжнародних процесів, прогнозування поведінки держав і вироблення ефективних стратегій.

Поняття «зовнішня політика» має давню історію, що бере початок ще в античності, коли мислителі, такі як Фукідід і Арістотель, розглядали міждержавні відносини крізь призму інтересів, влади та безпеки. В епоху становлення національних держав, особливо після Вестфальського миру 1648 року, зовнішня політика стала важливою невід’ємною складовою державного суверенітету [19, с. 18]. У XIX столітті розвиток дипломатії, військової стратегії та колоніальної експансії закріпив класичне розуміння зовнішньої політики як механізму реалізації національних інтересів у міжнародному середовищі. Праці Отто фон Бісмарка, Генрі Кіссінджера та інших підкреслювали необхідність прагматичного підходу, де державна діяльність визначається раціональною оцінкою балансу сил і можливостей.

У XX столітті, особливо в період після Другої світової війни, наукове осмислення зовнішньої політики отримало системний характер. Ганс Моргентау у «Politics Among Nations» визначав зовнішню політику як боротьбу держав за владу в міжнародній системі, підкреслюючи, що вона завжди обумовлена національними інтересами та прагненням до виживання. Кеннет Уолтц у межах неореалізму розширив цей підхід, звернувши увагу на системний рівень, де поведінка держав визначається структурою міжнародної системи і розподілом сил, а не лише суб’єктивними факторами окремих лідерів.

Зовнішня політика завжди була об'єктом глибокого наукового аналізу, адже саме вона визначає поведінку держав на міжнародній арені, їхню здатність реалізовувати національні інтереси та впливати на глобальні процеси. Теоретичні підходи до її вивчення формувалися століттями у відповідь на зміни в міжнародній системі, нові виклики безпеки, глобалізацію та трансформацію інститутів [6, с. 4]. Важливо зазначити, що класичні й сучасні теорії – реалізм, лібералізм, конструктивізм і марксизм – пропонують різні інструменти для аналізу мотивів, стратегій і результатів діяльності держав, що дозволяє краще зрозуміти механізми міжнародних відносин та взаємодію суб'єктів світової політики.

Реалізм бере свій початок у працях Ніколо Макіавеллі, Томаса Гоббса та Ганса Моргентау. Він виходить із того, що головним актором міжнародних відносин є держава, а міжнародне середовище характеризується анархією – відсутністю єдиного центру влади. Зовнішня політика розглядається як інструмент досягнення національних інтересів і безпеки у світі конфлікту та конкуренції. Моргентау у «Politics Among Nations» наголошував, що вона є боротьбою за владу, де мораль поступається раціональному прагненню до сили. На практиці це проявляється у військово-політичних альянсах, балансі сил та стратегіях стримування, що особливо помітно під час холодної війни між США і СРСР (Додаток А) [23, с. 11].

Неореалізм, розвиток класичного реалізму, акцентує увагу на системних чинниках міжнародної політики. Кеннет Уолтц наголошував, що поведінка держав визначається не лише їхніми внутрішніми особливостями, а й структурою міжнародної системи, зокрема розподілом сил та балансу між великими державами. В цьому сенсі зовнішня політика держави є відповіддю на обмеження, накладені системою, і її основна мета – забезпечення виживання у конкурентному середовищі. Неореалізм дозволяє аналізувати зовнішню політику як раціональну діяльність, спрямовану на максимізацію безпеки та впливу, а не як просту реакцію на внутрішні чи емоційні мотиви.

Ліберальний підхід відходить від домінування держави у міжнародних відносинах, підкреслюючи роль інституцій, економічної взаємозалежності та співпраці. Джозеф Най і Роберт Кеохейн ввели поняття «м'якої сили», що дозволяє досягати цілей через культурний, політичний та економічний вплив без насильства. Лібералізм розглядає зовнішню політику як засіб зменшення конфліктів, зміцнення довіри й формування міжнародних норм. Прикладами є політика ЄС, орієнтована на дипломатію, економічні зв'язки та права людини, а також участь держав у багатосторонніх угодах та організаціях [9, с. 57].

Конструктивізм, що виник у другій половині XX століття, став реакцією на обмеження реалізму та лібералізму, акцентуючи увагу на ідентичностях, нормах та соціальних конструкціях. Александр Вендт визначав зовнішню політику як результат взаємодії між державами, що ґрунтується на колективних уявленнях про себе і інших. З цієї перспективи держави не діють лише на основі раціонального аналізу вигод і витрат, а керуються цінностями, історичною пам'яттю, культурними ідентичностями.

Марксистські та критичні теорії надають зовнішній політиці економічний та соціальний вимір. Вони розглядають державу як інструмент класових інтересів, а зовнішню політику – як продовження внутрішньої економічної та політичної логіки [41]. З цієї точки зору зовнішня політика визначається необхідністю підтримувати економічну експансію, забезпечувати контроль над ресурсами та впливати на глобальні процеси задля вигоди панівних класів. Постколоніальні та критичні студії акцентують увагу на нерівності, структурній залежності та соціально-культурних обмеженнях, що впливають на формування політичних стратегій держав.

У сучасних умовах усі ці підходи взаємодіють і доповнюють один одного, формуючи комплексне бачення зовнішньої політики. Реалістичні принципи допомагають аналізувати безпеку та баланс сил, ліберальні – співпрацю та економічну взаємозалежність, конструктивістські – культурні та ідентичні фактори, а марксистські – економічну структуру та соціальні відносини. На практиці держави застосовують змішані стратегії, поєднуючи військові,

економічні, дипломатичні та культурні інструменти залежно від конкретної ситуації та глобальних викликів. Наприклад, США одночасно розвивають військові альянси, підтримують багатосторонні організації та використовують культурну дипломатію для просування цінностей демократії, тоді як Китай комбінує економічну експансію через інвестиції та ініціативи «Один пояс – один шлях» із обережною дипломатією у сфері безпеки [19, с. 20].

Суб'єктами зовнішньої політики залишаються держави, які володіють суверенітетом і мають легітимне право вести дипломатичні переговори, укладати міжнародні угоди та застосовувати економічні чи військові інструменти впливу. Водночас міжнародна система характеризується зростанням ролі інших акторів – міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій, неурядових організацій, засобів масової інформації та соціальних мереж. Вони здатні впливати на формування зовнішньополітичних рішень держав, визначати глобальні пріоритети та встановлювати правила міжнародної взаємодії. Таким чином, сучасна зовнішня політика реалізується у складній системі взаємодії державних і недержавних суб'єктів (див рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура суб'єктів зовнішньої політики [19]

Інструменти зовнішньої політики також зазнали еволюції, зокрема: поряд із традиційною дипломатією, військовою силою та класичними економічними важелями дедалі активніше використовуються економічні санкції, культурна дипломатія, інформаційні кампанії та кіберзасоби. Це свідчить про поєднання «жорсткої» і «м'якої» сили, що дозволяє державам не лише захищати національні інтереси, а й формувати позитивний міжнародний імідж та просувати власні цінності у світі (див рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Структура суб'єктів зовнішньої політики [19,23]

Важливими чинниками зовнішньої політики є політична культура, громадська думка, рівень економічного розвитку та особисті риси лідерів. Теорії бюрократичної політики вказують на роль компромісу між інституціями, тоді як раціональні моделі трактують її як результат стратегічного вибору на основі оцінки витрат і вигод. Міждисциплінарні підходи дозволяють поєднувати внутрішні й зовнішні чинники, роблячи політику багатовимірною та динамічною.

У добу глобалізації зовнішня політика реагує на виклики безпеки, міграції, кліматичні зміни та трансформацію інституцій. Вона включає не лише

захист національних інтересів, а й участь у глобальних процесах, формування коаліцій та адаптацію до нових реалій. В українському випадку ефективність зовнішньої політики спирається на євроатлантичну інтеграцію, міжнародне право, розвиток дипломатії та позитивний імідж.

Зростає значення міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО, СОТ), які задають правила взаємодії та виступають платформами для переговорів. Важливими акторами стають транснаціональні корпорації, що впливають на ринки та політику, а також неурядові організації й громадські рухи, здатні формувати порядок денний у сферах прав людини чи екології. Велику роль відіграють інформаційні технології та медіа, що забезпечують «м'яку силу» й формують міжнародний імідж держав [21, с. 52].

Інструменти зовнішньої політики охоплюють дипломатичні, економічні, військові, культурні та інформаційні засоби [20, с. 64]. Сучасна практика поєднує «жорстку» й «м'яку» силу, застосовуючи комплексні стратегії залежно від контексту. Досвід України доводить важливість поєднання державних і недержавних суб'єктів для ефективної реалізації національних інтересів [14].

Отже, зовнішня політика – це багатовимірне явище, що включає широкий спектр акторів та інструментів. Різні теоретичні школи (реалізм, лібералізм, конструктивізм, марксизм) пояснюють її через призму національних інтересів, норм, ідентичностей та економічних структур. Сучасне визначення передбачає інтеграцію класичних і нових підходів, що враховує глобалізацію та роль недержавних суб'єктів. Вона залишається ключовим інструментом держави для захисту інтересів, участі в глобальних процесах і формування нового міжнародного порядку.

1.2. Історико-геополітичні передумови та основні етапи формування зовнішньополітичної діяльності країни

Німеччина розташована в центрі Європи, має стратегічно важливе геополітичне положення, що визначало її історичну роль у міжнародній системі. Центральне розташування між Східною та Західною Європою, вихід до

Балтійського та Північного морів, а також численні сусіди зі складною історією взаємодії – Франція, Польща, Чехія, Австрія, Данія та країни Бенілюксу – створювали як можливості для розвитку торгівлі, дипломатії та культурних зв'язків, так і постійні ризики військових конфліктів.

Геополітичне положення вимагало від німецьких суб'єктів гнучкої та продуманої зовнішньої політики, здатної враховувати баланс сил, економічні інтереси та безпеку країни. Уже у середньовіччі Священна Римська імперія, яка об'єднувала безліч князівств, герцогств та вільних міст-держав, демонструвала складну систему дипломатичних зв'язків, династичних шлюбів та військових альянсів. Відсутність централізованої влади означала, що зовнішня політика була фрагментованою і залежала від політичних амбіцій окремих правителів, водночас формуючи традиції ведення переговорів, дипломатичного протоколу та участі у міждержавних конфліктах. Важливу роль відігравали династичні союзи та релігійні фактори, зокрема конфлікти, пов'язані з Реформацією та Тридцятирічною війною, які вимагали від князівств розробки складних стратегій зовнішньої орієнтації та участі у коаліціях, здатних гарантувати безпеку та економічну стабільність.

Економічні чинники завжди відігравали ключову роль у формуванні зовнішньої політики Німеччини, оскільки її географічне розташування у центрі Європи робило країну важливим торговельним та промисловим вузлом. Уже у середньовіччі торговельні відносини та участь у Ганзейському союзі визначали зовнішньополітичні пріоритети окремих німецьких міст-держав. Ганзейський союз об'єднував північнонімецькі міста для забезпечення безпечної та прибуткової торгівлі, що вимагало не лише внутрішньої координації, а й дипломатичних контактів із сусідніми країнами, контролю над портами та річковими шляхами, а також здатності реагувати на загрози піратства та економічного тиску. Торгівля вже тоді стала інструментом зовнішньополітичного впливу, оскільки контроль над важливими економічними коридорами та доступ до ресурсів визначав політичну вагу суб'єктів у регіоні [22, с. 41].

Історично Німеччина довгий час не існувала як централізована держава, а представляла собою конгломерат князівств, герцогств і міст-держав у межах Священної Римської імперії [43]. Відсутність єдиної централізованої влади означала, що зовнішня політика була фрагментованою і залежала від політичних амбіцій місцевих правителів. Зовнішньополітичні пріоритети цього періоду зводилися до захисту територій, участі у військових кампаніях, формування союзів із сусідами та забезпечення внутрішньої стабільності. Водночас активна участь німецьких князівств у династичних союзах і міжконтинентальній торгівлі сприяла розвитку дипломатичної культури та традицій ведення переговорів, що згодом лягло в основу національної дипломатії.

Поворотним моментом у формуванні єдиної зовнішньої політики стало об'єднання Німеччини у 1871 році під керівництвом Отто фон Бісмарка. Цей процес дав можливість централізовано координувати військові, економічні та дипломатичні ресурси, створивши підґрунтя для комплексної національної стратегії на міжнародній арені. Політика Бісмарка базувалася на балансі сил у Європі та уникненні ізоляції Німеччини. Він активно використовував систему стратегічних альянсів, зокрема Троїственний союз, договірні відносини з Австро-Угорщиною та Росією, при цьому проявляючи обережність у колоніальних питаннях і дипломатичних конфліктах. Одночасно Бісмарк приділяв увагу економічній потузі країни: розвиток металургії, машинобудування, хімії та електротехніки забезпечував не лише зміцнення внутрішньої економіки, а й можливості впливати на міжнародні ринки через експорт високотехнологічної продукції та створення промислових альянсів із сусідами. Торгівельні відносини з Францією, Великою Британією, Росією та Австро-Угорщиною виконували одночасно економічну та дипломатичну функцію, забезпечуючи стабільність у регіоні та стримування потенційних суперників.

Колоніальна політика кінця XIX – початку XX століття стала важливим елементом економічної та зовнішньої стратегії Німеччини. Створення колоній у

Африці (Того, Камерун, Танганьїка) та в Тихому океані забезпечувало доступ до сировинних ресурсів, нових ринків збуту та стратегічних морських шляхів. Колоніальна експансія вимагала активної дипломатії з іншими імперіями, зокрема Великою Британією та Францією, а також формування військово-морського флоту для захисту інтересів країни за кордоном. Після об'єднання Німеччина активно розвивала важку промисловість, зокрема металургію, машинобудування, хімію та електротехніку. Потужний індустриальний потенціал не лише зміцнював внутрішню економіку, а й дозволяв впливати на міжнародні ринки через експорт високотехнологічної продукції та формування промислових альянсів із сусідніми державами. Торгівельні відносини з Францією, Великою Британією, Росією та Австро-Угорщиною виконували одночасно економічну і дипломатичну функцію, сприяючи стримуванню потенційних суперників та забезпеченню стабільності у регіоні [44]. Таким чином, об'єднання Німеччини, індустриалізація та колоніальна експансія взаємопов'язаним чином визначили основу централізованої зовнішньої політики країни, де дипломатичні альянси та економічна потуга виступали взаємодоповнюючими інструментами реалізації національних інтересів. Цей період чітко демонструє взаємозв'язок економічних інтересів і зовнішньополітичних амбіцій.

Перша світова війна стала серйозним випробуванням зовнішньої політики Німеччини. Агресивні експансіоністські прагнення, гонка озброєнь, конфлікти з сусідами та амбіції домінування на континенті призвели до катастрофічних наслідків. Поразка у війні і підписання Версальського договору 1919 року наклали суворі обмеження на армію, території та зовнішньополітичні можливості Німеччини, що зумовило кризу довіри та потребу у перегляді стратегічних пріоритетів. Веймарська республіка намагалася балансувати між необхідністю відновлення авторитету на міжнародній арені та внутрішньою економічною й політичною нестабільністю.

Важливо підкреслити, що формування зовнішньополітичної стратегії Німеччини в означені періоди нерозривно пов'язане із загальною динамікою її

демографічного розвитку, економічного потенціалу та військових можливостей. Саме зміна цих структурних параметрів визначала масштаби індустріалізації, характер міжнародних амбіцій та спроможність держави підтримувати власні позиції у європейській системі сил. Зростання населення, розширення експортних можливостей і збільшення чисельності армії формували матеріальну основу зовнішньої політики, що, у свою чергу, впливало на вибір союзів, стратегічних пріоритетів і рівень участі Німеччини в регіональних конфліктах (див. рис. 1.3).

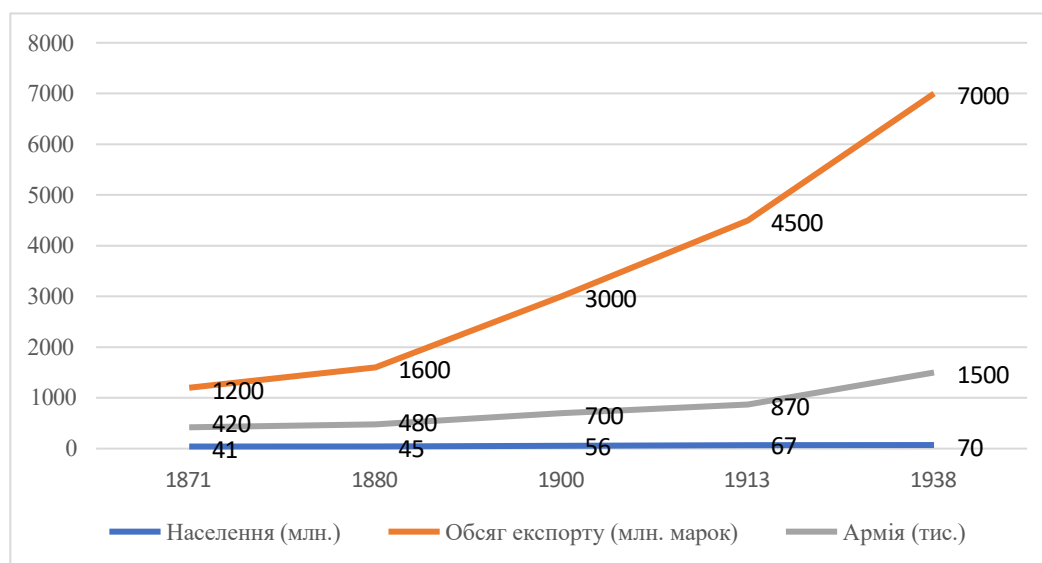

Рис. 1.3. Динаміки населення, обсягу експорту та військового потенціалу Німеччини у ключові історичні періоди [19]

У міжвоєнний період та під час нацистського режиму економічні чинники залишалися визначальними у зовнішній політиці. Німеччина прагнула відновити промисловий потенціал після економічної кризи і Версальських обмежень, розвивала внутрішнє виробництво та будувала авіаційну, військову і транспортну інфраструктуру, що одночасно слугувало інструментом зовнішньополітичного тиску. Енергетична політика, включно з контролем нафти та вугілля, визначала стратегічні пріоритети та зумовлювала агресивну експансію на Схід, зокрема до Польщі та Радянського Союзу. На практиці економічні інтереси перепліталися з ідеологічними цілями, що

продемонструвало, як економічна потуга може стати драйвером зовнішньополітичної агресії.

Друга світова війна та прихід нацистського режиму радикально змінили характер німецької зовнішньої політики. Агресивна експансія, прагнення до домінування на європейському континенті та систематичне порушення міжнародного права призвели до глобального конфлікту, що спричинив величезні людські та матеріальні втрати. Поразка Німеччини у війні та окупація союзниками не лише призвели до втрати територій і автономії, а й спричинили кардинальне переосмислення зовнішньополітичних стратегій у післявоєнний період. Поділ країни на Федеративну Республіку Німеччина (ФРН) та Німецьку Демократичну Республіку (НДР) визначив дві абсолютно різні зовнішньополітичні орієнтації: Західна Німеччина інтегрувалася у західні економічні та військові союзи, насамперед НАТО та Європейський Союз, тоді як Східна Німеччина залишалася у сфері впливу Радянського Союзу та соціалістичного блоку [19, с. 12].

Економічні аспекти цього періоду відігравали особливо важливу роль у формуванні зовнішньополітичних стратегій обох держав. ФРН, інтегрована у ринкову економіку західного блоку, робила ставку на зовнішню торгівлю, промислові інвестиції та енергетичну взаємозалежність із сусідніми країнами як засіб забезпечення економічної стабільності та політичної ваги на міжнародній арені. Розвиток стратегічних транспортних коридорів через Рейн, Дунай та розгалужену залізничну мережу дозволяв контролювати потоки товарів і ресурсів, що підвищувало конкурентоспроможність країни та її роль у європейській економіці. НДР, навпаки, спиралася на планову економіку та інтеграцію у соціалістичний блок, зосереджуючи увагу на розвитку промислового виробництва та управлінні енергетичними ресурсами.

На основі Основного закону ФРН (Grundgesetz), ухваленого 23 травня 1949 року, було проголошено нову державу – Федеративну Республіку Німеччина, яка спочатку не мала суверенного права на ведення зовнішньої політики [15; 19, с. 15].

Перший канцлер Конрад Аденауер обрав курс на західну інтеграцію (Westbindung), що передбачало вступ Федеративної Республіки Німеччина до Ради Європи (1950), НАТО (1955) та участь у створенні Європейського об'єднання вугілля і сталі (1951) – початкової форми сучасного Європейського Союзу [23, с. 27].

Особливе значення мав Паризький договір 1954 року, за яким ФРН отримала частковий суверенітет і право формувати власну зовнішню політику та збройні сили – Бундесвер [19, с. 19]. Відтоді Німеччина стала ключовим союзником США у Європі та одним із засновників інтеграційних процесів, що згодом переросли в Європейський Союз [13]. Зовнішня політика країни у цей період базувалася на кількох стратегічних напрямках. Вона стала рушійною силою європейської інтеграції, активно підтримувала розширення ЄС на схід і сприяла приєднанню країн Центральної та Східної Європи.

Падіння Берлінської стіни (1989 р.) та об'єднання Німеччини 3 жовтня 1990 року стали ключовими подіями, які радикально змінили її зовнішньополітичну роль у світі [20, с. 15]. Об'єднання стало можливим завдяки підтримці США, Франції, Великої Британії та СРСР, що закріплено у договорі «2+4» (1990 р.) – між двома німецькими державами та чотирма державами-союзниками [8; 24]. У 1992 році Німеччина стала одним із засновників Європейського Союзу (Маастрихтський договір) та отримала ключову роль у Спільній зовнішній та безпековій політиці ЄС [6; 13].

Відносини з Росією після 1990 року тривалий час будувалися на партнерстві та розвитку економічних і енергетичних зв'язків. Політика «зміни через торгівлю» вважалася основою співпраці, символом якої стали газопроводи «Північний потік» [31]. Проєкт Nord Stream 1 (2005) та Nord Stream 2 (поч. 2015) став основою німецько-російської енергетичної залежності, яка до 2021 року досягла понад 55 % імпорту газу [16; 32]. Однак після анексії Криму у 2014 році та війни на Донбасі Берлін зайняв жорсткішу позицію: підтримав санкції ЄС проти Москви й водночас намагався відігравати роль посередника у «нормандському форматі» [13]. Також саме Німеччина разом із Францією

виступила посередником у Нормандському форматі, що привів до підписання Мінських домовленостей (2014–2015) [1, с. 46].

Рішучим поворотним моментом у зовнішній політиці Німеччини стала промова Федерального канцлера Олафа Шольца у Бундестазі 27 лютого 2022 року, через три дні після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. У виступі він оголосив про початок «*Zeitenwende*» – історичного перелому у безпековій політиці ФРН [25; 31].

Також Німеччина підтримала всі пакети санкцій ЄС проти Росії, заморозила російські активи та стала одним із найбільших донорів фінансової допомоги Україні серед країн ЄС [13; 37]. Крім того, розпочалася активна перебудова енергетичної політики – розвиток LNG-терміналів, партнерства з Норвегією, Катаром, Канадою та прискорення переходу на відновлювану енергетику [36].

Таким чином, «*Zeitenwende*» ознаменувала кінцевий розрив із попередньою політикою компромісу з РФ і повернення Німеччини до активної ролі у сфері безпеки як в Європі, так і у світі [31; 33].

З погляду міжнародних теоретичних підходів, формування зовнішньої політики Німеччини у колоніальний та індустріальний період можна по-різному пояснити. Реалізм підкреслює прагнення країни до збереження балансу сил, нарощування військової та економічної потуги для забезпечення безпеки та впливу на міжнародній арені. Лібералізм акцентує увагу на економічних інтересах і торгівельних зв'язках як інструменті співпраці та стримування конфліктів із сусідами через взаємну залежність. Конструктивізм звертає увагу на роль культури, дипломатичних норм і цінностей у формуванні стратегій, пояснюючи, як ідеї, імідж держави та соціальні очікування впливали на вибір колоніальної політики та участь у міжнародних альянсах. Поєднання цих підходів дозволяє комплексно оцінити, чому Німеччина поєднувала економічну експансію, військову силу та дипломатичну обережність у своїй зовнішній політиці.

1.3. Характеристика міжнародних відносин держави з глобальними геополітичними гравцями

Сучасна зовнішня політика Федеративної Республіки Німеччина формується в умовах трансформації світового порядку, посилення конкуренції між великими державами, розвитку нових безпекових загроз та зростання ролі багатосторонньої дипломатії. Будучи провідною економікою Європейського Союзу та одним із ключових акторів трансатлантичного простору, Німеччина поєднує роль регіонального лідера в Європі та впливового глобального партнера. Вона бере участь у діяльності Європейського Союзу, НАТО, G7, G20, ООН, активно застосовує механізми «м'якої сили», економічної дипломатії та підтримує міжнародний правопорядок, заснований на правилах.

На відміну від класичних великих держав, зовнішньополітична стратегія Німеччини історично ґрунтувалася не на військовій силі, а на економічному потенціалі, багатосторонній співпраці, правових механізмах та культурній дипломатії. Такий підхід сформував репутацію Німеччини як «Zivilmacht» – цивільної сили, що впливає на міжнародні процеси через економіку, інтеграцію та дипломатію, а не через силу зброї [21, с. 52].

Водночас події останнього десятиріччя – анексія Криму Росією у 2014 р., міграційна криза 2015 р., Brexit, посилення Китаю, пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 р. – спричинили істотний перегляд зовнішньої та безпекової політики ФРН. У відповідь на війну Росії проти України канцлер Олаф Шольц 27 лютого 2022 року оголосив про «Zeitenwende», тобто про історичний перелом у зовнішній та оборонній політиці, що передбачає збільшення військових витрат, енергетичну незалежність від РФ, зміцнення НАТО та активнішу підтримку України [3].

У цьому контексті аналіз міжнародних відносин Німеччини з провідними глобальними гравцями – США, Францією, Китаєм, а також у межах багатосторонніх платформ (НАТО, ЄС, G7, G20, ООН) – є необхідною умовою розуміння її ролі у світовій політиці. Зовнішні взаємини ФРН можна умовно розділити на кілька ключових напрямів: трансатлантичний (США та НАТО);

європейський (Франція, ЄС, Велика Британія після Brexit); східний (Росія, Східна Європа, політика щодо України); азійський (Китай як стратегічний партнер та конкурент); мультисторонній (ООН, G7, G20, ОБСЄ, СОТ) [4, с. 19].

Відносини Німеччини зі США мають стратегічний характер і є фундаментом її зовнішньої та безпекової політики після Другої світової війни. США виступили головним гарантом безпеки ФРН після 1949 року, сприяли її відбудові через «план Маршалла» та інтеграції до НАТО у 1955 році [23, с. 52; 6, с. 3]. У період холодної війни американська військова присутність на території Західної Німеччини стала гарантією безпеки від радянської загрози, а членство у НАТО закріпило трансатлантичний союз як фундамент зовнішньої політики країни [6, с. 11].

Трансатлантичне партнерство залишається ключовим елементом німецької зовнішньої політики. Як зазначено у Стратегії національної безпеки Німеччини (2023): «Безпека Німеччини нерозривно пов'язана з НАТО та Сполученими Штатами» [24]. США та ФРН співпрацюють у військовій сфері, розвідці, ядерному стримуванні, протидії тероризму, кіберзагрозам та у форматі G7 [27]. Німеччина залишається важливою країною-дислокацією американських військ: близько 35 000 американських військовослужбовців розміщено на базах у Рамштайні, Штутгарті, Вісбадені та Графенвері [9]. База «Ramstein Air Base» виконує стратегічну роль як логістичний, транспортний і командний центр США в Європі та операцій НАТО [10].

Після 24 лютого 2022 року співпраця ще більше посилилася – саме США наполегливо закликали Німеччину збільшити військову допомогу Україні та затвердити поставки танків Leopard 2 [37]. Шольц заявив, що дії Німеччини «мають відбуватися лише разом із союзниками, особливо з Вашингтоном» [25]. Американські адміністрації Дональда Трампа та Джо Байдена неодноразово вимагали від Німеччини виконання зобов'язання щодо витрат на оборону в розмірі 2 % ВВП [13, с. 6].

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну США та Німеччина стали двома найбільшими донорами військової, гуманітарної та

фінансової допомоги Києву. Вони координують постачання озброєння (зокрема системи Patriot, IRIS-T, танки Leopard 2, HIMARS), беруть участь у навчанні українських військових та виступають за посилення санкцій проти Росії [14].

Після Другої світової війни головним викликом для Європи було примирення Франції та Німеччини [13]. Саме це стало основою європейського інтеграційного процесу. Після катастрофи Другої світової війни ці держави перетворили ворожнечу на співпрацю, що офіційно закріплено підписанням Єлисейського договору (Elysée-Vertrag) 1963 року між Конрадом Аденауером та Шарлем де Голлем [23, с. 60]. Подальшим етапом стало підписання Аахенського договору (Aachen-Vertrag) 2019 року, який поглибив співпрацю у сферах безпеки, оборони, економіки, екології та молодіжних обмінів [6, с. 12].

Франція та Німеччина координують позиції у ключових європейських структурах: Європейській Раді, Раді ЄС, Єврокомісії та Європарламенті. Вони підтримують: посилення інтеграції в зоні євро; спільну зовнішню і безпекову політику; розвиток оборонної автономії ЄС (Strategische Autonomie); реформу міграційної політики та Шенгенської системи; розширення ЄС на Західні Балкани та підтримку України, Молдови, Грузії [18, с. 19].

Основи німецько-французького партнерства: спільне лідерство в ЄС (ініціативи з реформування єврозони, «Зеленого курсу», міграційної та оборонної політики) [8]. Формування спільних позицій у G7 та G20, особливо щодо Росії, Китаю та США [10]. Енергетика та оборона: Франція виступає за розвиток ядерної енергетики, тоді як Німеччина – за відновлювані джерела; у сфері оборони співпрацюють у проєктах FCAS – Future Combat Air System та MGCS – Main Ground Combat System [31].

Після 24 лютого 2022 року Франція та Німеччина координують позиції щодо санкцій проти РФ, постачання зброї Україні, макрофінансової допомоги та її європейського курсу [13; 37]. Крім того, саме Париж і Берлін стали основою дипломатичного формату «нормандської четвірки» (Німеччина, Франція, Україна, Росія) у 2014–2021 рр. [1, с. 46].

Попри високий рівень координації між Берліном і Парижем, у низці ключових сфер їхні позиції суттєво відрізняються. Розбіжності проявляються як у підходах до енергетичної політики та ролі НАТО, так і у темпах та масштабах військової підтримки України (див. табл. 1.1.).

Таблиця 1.1

Розбіжності позицій Німеччини і Франції

Показники	Позиція Німеччини	Позиція Франції
Ядерна енергетика	Відмова від атомної енергетики (Energiewende)	Активне використання атомних електростанцій
НАТО	Підтримка США та Альянсу	Більша автономія ЄС, ідея «європейської армії»
Зброя для України	Обережність до 2022: активні поставки (Leopard 2, IRIS-T)	Рання підтримка, поставки САУ Caesar, AMX-10 RC

Джерело: складено автором за матеріалами: [24; 33; 31; 20]

Однак, як підкреслює Bartenstein & Wessels, без французько-німецької згоди не ухвалюється жодне ключове рішення в ЄС [8]. Німецько-французьке партнерство є ключовим елементом європейської інтеграції та формування зовнішньої політики ЄС. Воно поєднує економічну силу Німеччини і військово-політичні можливості Франції, забезпечуючи стабільність у Європі. Незважаючи на відмінності у стратегічних підходах, саме ця співпраця визначає майбутнє європейської оборони, енергетики та підтримки України.

Китайська Народна Республіка (КНР) є одним із найважливіших економічних партнерів Німеччини, але одночасно – стратегічним викликом у сфері технологій, безпеки та глобального впливу [24]. Відносини між країнами можна охарактеризувати формулою ЄС як «Partner, Wettbewerber und systemischer Rivale» – партнер, конкурент і системний суперник [30, с. 2].

З 2016 року Китай є найбільшим торговельним партнером Німеччини. У 2023 році обсяг взаємної торгівлі сягнув понад 254 млрд євро [31].

Німецький експорт включає автомобілі, хімічні вироби, промислове обладнання (BMW, Volkswagen, Siemens, BASF), натомість Китай експортує до Німеччини електроніку, промислові компоненти, рідкоземельні метали [13; 18].

Політичний діалог між країнами був інституціоналізований через німецько-китайські урядові консультації, які проводяться з 2011 р. щодва роки за участі канцлера та прем'єра Держради КНР (див. табл.1.2).

Таблиця 1.2

Економічна взаємозалежність Німеччини та Китаю

Показник	Дані
Експорт Німеччини в Китай	97 млрд € (машини, автомобілі, хімія)
Імпорт з Китаю до Німеччини	157 млрд € (електроніка, батареї, сонячні панелі, металопродукція)
Німецькі компанії в Китаї	>5000 (Volkswagen, BASF, Siemens, BMW, Mercedes-Benz)
Китайські інвестиції у Німеччині	Автомобілебудування, телеком (Huawei), порти (гавань Гамбурга)

Джерело: складено автором за матеріалами: [18; 24; 31]

До 2020 року німецько-китайські відносини базувались на концепції Wandel durch Handel – «зміни через торгівлю», як і в політиці щодо Росії. Але посилення авторитаризму, масові порушення прав людини у Сінцзяні, тиск на Гонконг та агресивна політика Китаю в Тайванській протоці привели до зміни підходів [34, с. 6]. У 2023 році уряд Німеччини затвердив перше в історії КНР-Strategie (Стратегію щодо Китаю). Основні положення: зменшення залежності («De-Risking», а не «Decoupling»); контроль над критичними технологіями (чіпи, 5G, штучний інтелект); стримування впливу Huawei у мережах 5G; підтримка прав людини та вільної торгівлі відповідно до WTO; координація із США, Францією, Японією, ЄС щодо Китаю [24].

У сучасній геополітичній динаміці позиції Німеччини щодо ключових міжнародних питань нерідко вступають у суперечність із підходами Китаю, що проявляється як у оцінках російсько-української війни, так і в питаннях безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні та стратегічних відносин зі США. Аналіз цих відмінностей дає змогу окреслити характер взаємодії між двома державами та визначити їх вплив на формування зовнішньополітичного порядку денного Європейського Союзу (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Порівняльна характеристика зовнішньополітичних позицій Німеччини та Франції в межах Європейського Союзу

Фактор	Позиція Німеччини	Реакція Китаю
Війна РФ проти України	Засудження агресії, санкції, допомога Україні	«Мирний план», підтримка РФ економічно
Тайвань	Берлін підтримує політику «одного Китаю», але проти силового сценарію	Китай вимагає «невтручання»
США	Головний безпековий союзник	Китай бачить у США головного опонента

Джерело: складено автором за матеріалами: [24,31,32,13]

Німеччина є одним із засновників європейської інтеграції та найбільшим донором бюджету ЄС; саме через інституції Союзу Берлін реалізує значну частину своїх зовнішньополітичних пріоритетів – від спільної торговельної політики до санкційних режимів і політики розширення [22]. У стратегічних документах підкреслюється, що сила Німеччини «множиться» через ЄС, а розширення Союзу розглядається як інструмент зміцнення безпеки, зокрема щодо України [24]. Рішення Європейської ради про надання Україні статусу кандидата відбулося за активної підтримки Берліна, що відповідає курсу ФРН на «геополітичний ЄС» [29; 14].

Членство в Альянсі становить ядро німецької безпекової політики з 1955 року; після 2022 року Німеччина підтвердила намір стабільно досягати планки 2 % ВВП на оборону та зробила внесок у колективну оборону Східного флангу (силова присутність у Литві, ППО, передові склади) [27]. Концепція *Zeitenwende* означає швидку модернізацію Бундесверу (спеціальний фонд у 100 млрд євро) і тісну координацію з США та союзниками у питаннях підтримки України [25; 24]. Позиції НАТО щодо стримування РФ і підтримки України Німеччина співформує і на політичному, і на матеріальному рівнях [27; 11].

У групі провідних демократій Німеччина виступає драйвером санкційної координації проти РФ, макрофінансової підтримки України та довгострокових безпекових зобов'язань (Joint Declaration of Support for Ukraine) [37]. Берлін

просуває зв'язок між відбудовою України, енергетичною трансформацією Європи та реформами державного управління, поєднуючи інструменти G7 з механізмами ЄС і міжнародних фінансових інституцій [11; 37].

G20 – форум світових економік, який об'єднує як західні держави (G7), так і Китай, Індію, Туреччину, Бразилію, ПАР, Саудівську Аравію. Німеччина бачить G20 як майданчик для діалогу із країнами, які не входять до «західного табору», але мають глобальний вплив.

Трансформаційні процеси, спричинені повномасштабним вторгненням Росії в Україну, істотно змінили зовнішньополітичні орієнтири Німеччини та її роль у провідних міжнародних об'єднаннях, зокрема G7 і G20. Концепт *Zeitenwende*, проголошений у 2022 році, означав не лише перегляд підходів до безпеки й оборони, але й переосмислення позицій Берліна щодо Росії, Китаю, кліматичної політики та глобального економічного порядку (див. табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Роль Німеччини у G7 та G20: до та після *Zeitenwende* (2022)

Параметр	До 2022 року	Після 2022 (<i>Zeitenwende</i>)
Позиція щодо Росії	Санкції 2014–2021, але збереження Nord Stream 2	Повний розрив з РФ: санкції, замороження проєкту Nord Stream 2
Допомога Україні	Фінансова підтримка без зброї	Військова допомога, танки Leopard 2, ППО IRIS-T
Військова політика	Оборонні витрати 1,3–1,4% ВВП	Підвищення до 2% ВВП + фонд 100 млрд € для Bundeswehr
G7	Клімат, розвиток, пандемія	Україна, санкції, енергетична безпека, «Marshall Plan for Ukraine»
G20	Акцент – економіка, торгівля	Геополітика, стримування РФ, протидія Китаю (технології, Африка)
Кліматична політика	Енергетичний перехід (<i>Energiewende</i>)	Декарбонізація + енергобезпека + LNG-термінали
Відносини з Китаєм	Економічне партнерство	«De-risking», обмеження технологій Huawei

Джерело: складено автором за матеріалами: [24; 24; 31; 33; 37]

Будучи однією з найбільших економік світу, Німеччина відіграє роль провідного фінансового донора у багатосторонніх структурах [55, с. 5]. Участь у міжнародних організаціях не лише формує політичний імідж ФРН як

відповідальної сили (*verantwortungsvolle Gestaltungsmacht*), але й дозволяє впливати на глобальні рішення з питань безпеки, миру, розвитку та клімату.

Фінансова участь Німеччини у діяльності міжнародних організацій є ключовим елементом її зовнішньополітичної стратегії та підтверджує статус країни як одного з провідних донорів глобального врядування. Значні внески до бюджетів Європейського Союзу, НАТО, ООН, групи G7/G20, а також фінансові зобов'язання у системі Світового банку та МВФ демонструють прагнення Берліна підтримувати стабільність, розвиток та безпекові механізми на багаторівневому рівні (див. табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Фінансові внески Німеччини у міжнародні організації (станом до 2023 року)

Організація	Внесок Німеччини	Коментар
Європейський Союз	≈ 33 млрд € щороку (найбільший платник, 25% бюджету ЄС)	Німеччина – №1 нетто-донор (після Brexit ця роль посилилась)
НАТО	1,67 млрд € (16,3 % загального бюджету НАТО)	3-й найбільший платник після США і Франції; також витрати на військові місії та бази НАТО на території ФРН
ООН (UN)	6,1 % бюджету ООН (~750 млн \$); гуманітарна допомога > 3 млрд \$	2-й найбільший донор гуманітарних місій (після США), учасник миротворчих операцій
G7 / G20	G7 – немає фіксованого бюджету; G20 – внески в Світовий банк, МВФ (~6 % капіталу)	Через ці структури ФРН фінансує глобальні ініціативи (Africa Comrap, кліматичні фонди)
Світовий банк (WB)	5,53 % капіталу МБРР (4-е місце у світі)	Німеччина – провідний донор програм розвитку Африки, Молдови, України
МВФ (IMF)	5,6 % квоти (4-те місце після США, Японії, Китаю)	Голос Німеччини включено у групу з Австрією, Фінляндією та країнами Бенілюксу
Україна (після 2022)	28 млрд € допомоги (11 млрд € військової, 17 млрд € фінансово-гуманітарної)	2-й найбільший донор Україні після США

Джерело: складено автором за матеріалами: [14; 15; 21; 37; 39]

Представлені дані свідчать, що фінансова активність Німеччини у міжнародних інституціях має не лише фінансове, а й стратегічне значення. Через масштабні внески Берлін посилює свою переговорну позицію, впливає на пріоритети глобальних програм і формує порядок денний у сферах розвитку,

безпеки та гуманітарної політики. Висока частка німецького фінансування в ключових організаціях забезпечує країні додаткові інструменти зовнішньополітичного впливу та зміцнює її роль як одного з головних архітекторів сучасного міжнародного врядування.

У багатосторонній політиці Німеччина виконує роль нормативного й інституційного «множника сили»: ЄС забезпечує економіко-правову рамку, НАТО – військово-безпекову, G7 – коаліційну координацію санкцій і фінансів, ООН – легітимацію дій міжнародного співтовариства. Саме через цю архітектуру Німеччина поєднує підтримку України, стримування РФ та трансформацію власної безпеки у межах *Zeitenwende*.

Висновки до розділу 1

У результаті дослідження теоретичних засад зовнішньої політики Німеччини та її еволюції в контексті формування зовнішньополітичного виміру Європейського Союзу дозволив сформулювати цілісне уявлення про ключові концепти, історичні передумови та міжнародні зв'язки, що визначають роль держави у сучасній системі міжнародних відносин. З'ясовано, що теоретичні підходи до визначення поняття «зовнішня політика» охоплюють широкий спектр наукових традицій – від неореалізму та лібералізму до конструктивізму, кожна з яких підкреслює різні чинники впливу держави на міжнародне середовище. Аналіз теоретичних підходів показав, що зовнішня політика сучасних держав формується на перетині національних інтересів, глобальних викликів, інституційних можливостей та нормативних орієнтирів, що особливо важливо для розуміння політичної поведінки Німеччини.

Вивчення історичних та геополітичних передумов формування зовнішньої політики ФРН засвідчило, що її сучасна модель є результатом багатоступеневого розвитку, який охоплює період після Другої світової війни, етапи інтеграції у європейський політичний простір, трансформації безпекової моделі під впливом «холодної війни», об'єднання Німеччини та зміщення балансу сил у постбіполярну епоху. Встановлено, що зовнішньополітична

стратегія Німеччини тривалий час ґрунтувалася на принципах стриманості, багатосторонності та дипломатичного посередництва, що сформувало основу її сучасної ролі в Європейському Союзі. Еволюція зовнішньої політики Німеччини відображає поступове зміцнення її суб'єктності, зростання відповідальності за європейську безпеку та формування підходів, які поєднують національні інтереси з потребами колективної європейської політики.

Зовнішня політика Німеччини формується у складній взаємодії зі Сполученими Штатами Америки, Китаєм, Російською Федерацією, а також у межах стратегічних партнерств із ключовими членами ЄС. Доведено, що трансатлантичне співробітництво залишається основою німецької безпеки, водночас розширення економічних зв'язків із Китаєм створює нові можливості й ризики. Встановлено, що російсько-українська війна стала фактором, який суттєво змінив зовнішньополітичні орієнтири Німеччини, сприявши переосмисленню її підходів до енергетичної, безпекової та санкційної політики.

Узагальнюючи результати першого розділу, можна зробити висновок, що зовнішня політика Німеччини є результатом тривалої історичної еволюції, значної інституційної трансформації та багатовекторних міжнародних взаємодій. Теоретичні підходи, історичний досвід та характер відносин із глобальними акторами формують підґрунтя для розуміння того, чому ФРН посідає провідне місце у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу й залишається одним із ключових драйверів європейських стратегічних рішень.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1. Соціально-економічний та політичний профіль Німеччини

Німеччина посідає особливе місце у сучасному світі, поєднуючи високий рівень економічного розвитку, стабільну демократію та активну зовнішньополітичну діяльність. Вона є ключовою державою Європейського Союзу, однією з найбільших економік світу та важливим політичним центром у багатополярній міжнародній системі. Соціально-економічний та політичний профіль країни формується під впливом історичних традицій, структурних особливостей суспільства, глобалізаційних процесів та внутрішніх трансформацій.

Німеччина є найбільшою за чисельністю населення країною Європейського Союзу. Станом на 2025 рік у ній проживає близько 84 мільйонів осіб. Демографічні процеси відіграють визначальну роль у розвитку держави: країна стикається зі старінням населення, скороченням народжуваності та зростанням частки осіб похилого віку [42]. У 2024 році середній вік населення становив понад 45 років, а частка людей старше 65 років перевищила 22 %. Це створює додатковий тиск на ринок праці, систему охорони здоров'я та пенсійне забезпечення.

Важливим чинником сучасного демографічного розвитку є імміграція. Німеччина є одним із найбільших центрів приваблення трудових мігрантів у світі. За даними Федерального відомства статистики, майже 27 % жителів країни мають міграційне походження. Найбільші групи мігрантів прибули з Туреччини, Польщі, Румунії, Італії та Сирії, а з 2022 року ще й України. Імміграція допомагає частково компенсувати дефіцит робочої сили, проте одночасно ставить питання інтеграції, міжкультурної взаємодії та соціальної згуртованості.

Німеччина має одну з найпотужніших економік світу і є провідною індустріальною державою Європи. У 2024 році номінальний ВВП перевищив

4,5 трильйона євро, що забезпечує країні четверте місце у світі після США, Китаю та Японії. Основою економічної моделі є концепція «соціально-ринкової економіки» (soziale Marktwirtschaft), яка поєднує ринкові механізми з активною роллю держави у регулюванні та соціальному захисті [19, с. 34].

Ключовими галузями є машинобудування, автомобілебудування, хімічна та фармацевтична промисловість, електротехніка, а також ІТ та відновлювана енергетика [16]. Німеччина є світовим лідером за експортом високотехнологічної продукції, а зовнішня торгівля становить основу її економічної могутності: на експорт припадає майже 50 % ВВ (див. рис. 2.1).

Машинобудування та автомобілебудування	Volkswagen, BMW, Mercedes-Benz, Audi, Porsche
Хімічна промисловість	BASF, Bayer
Електротехніка та ІТ	Siemens, SAP
Зелена енергетика та відновлювані джерела енергії	

Рис. 2.1. Ключові галузі економіки Німеччини [15,16]

Важливе місце у розвитку економіки посідає малий та середній бізнес (Mittelstand). Саме він забезпечує інновації, створення робочих місць і конкурентоспроможність. У 2020-х роках держава активно інвестує у «зелену трансформацію», підтримуючи розвиток відновлюваних джерел енергії, цифровізацію та декарбонізацію промисловості.

Разом із тим, економіка стикається з викликами: зростанням енергетичних витрат, залежністю від імпорту сировини, конкуренцією з боку США та Китаю, а також наслідками війни Росії проти України, яка порушила стабільність європейських енергетичних ринків.

Німеччина відома своєю розвиненою соціальною системою, яка ґрунтується на принципах солідарності та соціальної справедливості. Основними елементами є медичне страхування, пенсійне забезпечення, страхування від безробіття та підтримка сімей. Кожен громадянин має доступ до базових медичних послуг, а роботодавці й працівники разом сплачують внески у страхові фонди [15].

Рівень життя у країні є одним із найвищих у світі: середня заробітна плата у 2024 році перевищувала 4 100 євро на місяць, тоді як мінімальна становила 12,41 євро за годину. Водночас зберігається соціальна нерівність між Західною та Східною Німеччиною, а також між різними групами населення. Проблеми бідності й маргіналізації особливо актуальні для іммігрантів та малозабезпечених родин.

Важливим напрямом є політика гендерної рівності та підтримки працюючих батьків. Держава активно інвестує у дошкільну освіту, систему дитячих садків та програми гнучкої зайнятості, що дає змогу поєднувати професійну та сімейну діяльність.

Німеччина має парламентсько-федеративну систему державного управління. Вона складається з 16 федеральних земель (Bundesländer) з власними конституціями та урядами. Законодавча влада представлена Бундестагом (нижня палата) та Бундесратом (палата земель) [19, с. 22]. Федеральний уряд очолює канцлер, який визначає основні політичні напрями (ст. 65 Основного закону ФРН) [20]. Президент виконує переважно представницькі функції..

У політичному спектрі домінують партії: Християнсько-демократичний союз (CDU/CSU), Соціал-демократична партія Німеччини (SPD), Вільна демократична партія (FDP), Союз 90/Зелені, Альтернатива для Німеччини (AfD) [12; 15]. З 2021 року Німеччиною керує коаліція «Ampel» (SPD + Зелені + FDP) на чолі з Олафом Шольцом (див. рис. 2.2).

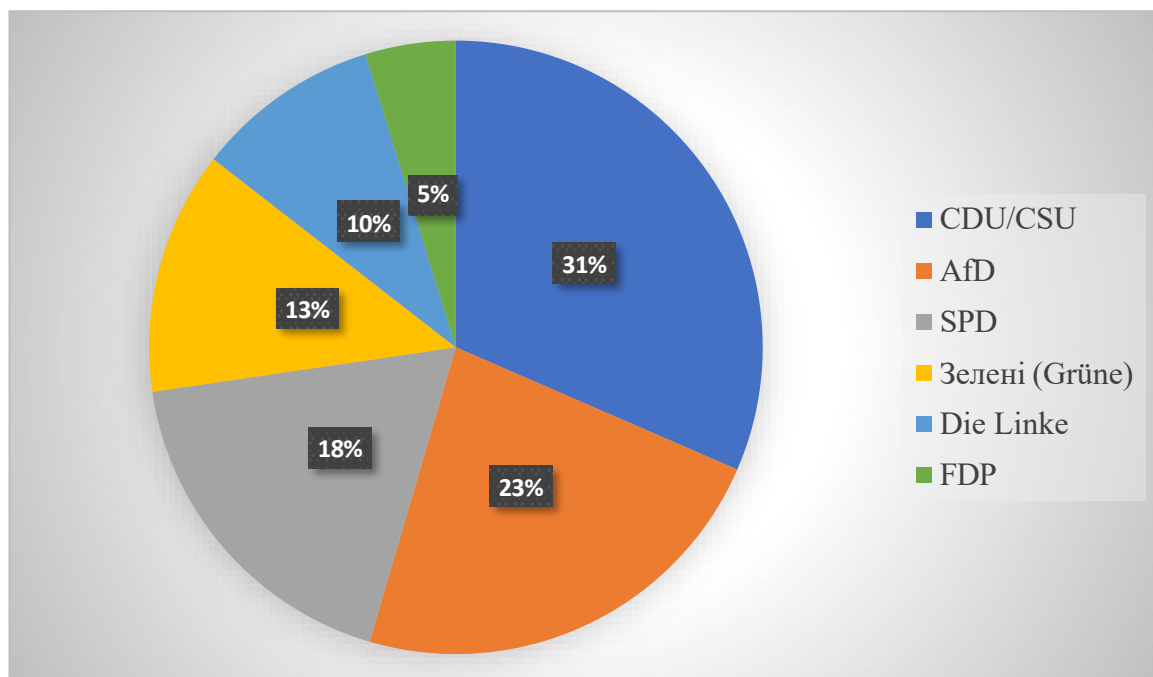

Рис. 2.2. Провідні політичні сили [15]

Федеративний устрій забезпечує значні повноваження федеральним землям, зокрема у сфері освіти, поліції, культури та внутрішньої політики. Це дозволяє поєднувати єдність держави з регіональною різноманітністю.

Німеччина також є найбільшим донором Європейського Союзу, забезпечуючи близько 25 % загального бюджету ЄС [21]. У структурі НАТО вона входить до числа п'яти найбільших фінансових та військових контрибуторів Альянсу [27]. З 2022 року запущено програму модернізації армії на 100 млрд євро у межах політики «Zeitenwende» [25].

Соціально-економічна модель Німеччини розроблялася протягом десятиліть як відповідь на історичні травми, індустріальні зміни та зростаючу складність міжнародного середовища. Вона не є статичною конструкцією, а динамічним механізмом адаптації держави до внутрішніх потреб і зовнішніх викликів. Центральною складовою цієї моделі є інституційна стабільність, яка забезпечує передбачуваність у макроекономічній політиці, соціальному діалозі та правовому регулюванні. Ця стабільність, у свою чергу, формує базу для довгострокового планування, яке є характерним для економічної, енергетичної та інноваційної політики ФРН.

Одним із ключових елементів німецької економічної системи є соціальне партнерство – інституціоналізований діалог між профспілками, роботодавцями та державою. Ця система, яка сформувалася в післявоєнний період, забезпечує високий рівень соціальної згуртованості, мінімізує трудові конфлікти та сприяє підвищенню продуктивності праці. Зокрема, у німецьких компаніях існує подвійна система управління: на додаток до правління (Vorstand), що здійснює оперативне керівництво, діє наглядова рада (Aufsichtsrat), до складу якої за законом входять представники працівників. У компаніях із понад 2 000 співробітників паритет між акціонерами та працівниками у наглядовій раді гарантований законом [18]. Такий механізм зміцнює довіру між трудовими колективами та власниками, зменшує соціальну напруженість і забезпечує стабільність у промислових секторах, особливо в автомобілебудуванні, металургії та машинобудуванні.

Економічний досвід Німеччини також тісно пов'язаний із поняттям орієнтації на експорт. Завдяки своїй високій технологічній базі та спеціалізації на виробництві складної інженерної продукції, країна довгий час підтримувала стійкий профіцит платіжного балансу. У 2023 році сальдо зовнішньої торгівлі ФРН становило +219,3 млрд євро, що, з одного боку, свідчить про конкурентоспроможність її промисловості, а з іншого – стає об'єктом критики з боку партнерів по ЄС та США. Ці критики ґрунтуються на тому, що надмірне залежність від експорту призводить до обмеженого внутрішнього попиту, слабкої стимуляції споживчого сектору та недостатньої інвестиційної активності у внутрішню інфраструктуру [22]. У зв'язку з цим у політичному дискурсі ФРН зростає увага до необхідності переорієнтації економіки з експортної на внутрішньоринкову модель, що потребує збільшення заробітної плати, активізації державних інвестицій та розвитку споживчих секторів.

Особливу роль у структурі економіки відіграє цифровізація. Незважаючи на технологічне лідерство в промисловості, Німеччина відстає від інших розвинених країн у сфері цифрової трансформації, зокрема в електронному урядуванні, цифровій освіті та розвитку стартап-екосистеми. За даними Індексу

цифрової економіки та суспільства ЄС (DESI) за 2024 рік, ФРН посідає лише 14-те місце серед 27 країн Євросоюзу. Основні бар'єри – недостатнє фінансування інновацій, консервативний підхід до регулювання цифрових технологій, а також відсутність єдиної стратегії держави щодо швидкого розгортання високошвидкісного інтернету (особливо в сільській місцевості) і цифрової освіти [32]. Проте уряд коаліції «Ampel» зробив крок у цьому напрямку, схваливши у 2023 році Закон про цифровізацію та інноваційні технології, який передбачає створення незалежного Агентства з цінової та технологічної модернізації, а також виділення 10 млрд євро на модернізацію державного управління та розвиток штучного інтелекту.

Енергетична політика Німеччини є ще однією складовою, яка вимагає глибокого аналізу. Програма *Energiewende* (енергетичний перехід), започаткована ще в 1990-х роках, передбачала поступову відмову від ядерної енергетики та вугілля на користь відновлюваних джерел енергії. Остаточне закриття всіх АЕС у квітні 2023 року стало символічним завершенням цієї політики. Однак рішення ухвалювалося без достатньої підготовки альтернативних джерел енергії, що особливо виявилось після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Різке скорочення поставок російського газу призвело до різкого зростання цін на електроенергію та загрози дефіциту в зимовий період [36]. У відповідь уряд запустив аварійну програму будівництва терміналів для імпорту зрідженого природного газу (СПГ) у Вільгельмсгафені, Брунсбюттелі та Штаде, а також поновив роботу вугільних електростанцій. Ці кроки, хоча й запобігли кризі, одночасно поставили під сумнів довгострокову стабільність екологічної та кліматичної політики країни.

Демографічна ситуація в Німеччині також впливає на структуру трудових ресурсів. Станом на 2024 рік, понад 40 % працівників у ключових інженерних та технічних професіях досягли віку 50 років і старше. У міжнародних порівняннях Німеччина відзначається найвищим середнім віком у інженерному секторі ЄС. Це створює ризик втрати кваліфікованої робочої сили в найближчі

10–15 років. Уряд намагається запобігти цій загрозі через розширення програм професійної освіти, модернізацію системи майстернів (Meisterausbildung) і залучення мігрантів із технічною освітою [21]. Зокрема, у 2023 році був ухвалений Закон про визнання іноземних кваліфікацій, який спрощує процедури акредитації дипломів інженерів, лікарів та ІТ-спеціалістів із третіх країн. Незважаючи на це, бюрократичні бар'єри, мовні обмеження та складність отримання робочих віз лишаються серйозними перешкодами для масового залучення кадрів.

Політична система Німеччини, хоча й стабільна, також переживає трансформацію. Коаліційний уряд «Ampel» (SPD, Зелені, FDP), що діє з грудня 2021 року, стикається з внутрішніми протиріччями, оскільки партії мають різні ідеологічні установки: Зелені виступають за активну кліматичну політику та збільшення соціальних витрат, FDP – за фіскальну обережність і ринкову лібералізацію, SPD – за соціальну справедливість та модернізацію держави. Ці розбіжності призводять до уповільнення ухвалення рішень, зокрема в секторах енергетики, оборони та імміграції. У цьому контексті набуває значення інститут канцлера, який, згідно зі статтею 65 Основного закону, має право визначати «основні напрями політики» [33]. Проте навіть цей конституційний привілей не завжди здатен подолати фрагментацію коаліції. Прикладом може бути затяжна дискусія щодо постачання танків Leopard 2 Україні, яка тривала понад місяць і завершилася лише після особистого втручання президента США Джо Байдена.

Окремо слід зазначити роль федеральної структури у формуванні внутрішньої політики. Шістнадцять земель (Bundesländer) мають значні повноваження, зокрема у сфері освіти, охорони здоров'я, поліції та інфраструктурного розвитку. Це забезпечує високий рівень адаптації політики до регіональних умов, але водночас ускладнює координацію національних проектів [35]. Наприклад, будівництво нових вітрових електростанцій або ліній високовольтного зв'язку на території Північної Німеччини часто зустрічає опір місцевих органів влади та громадян, що затримує енергетичний перехід. Подібну ситуацію можна спостерігати й у сфері освіти: кожна земля має власну

освітню програму, що призводить до розбіжностей у рівні знань між регіонами, особливо між Західною та Східною Німеччиною.

У міжнародному контексті внутрішня стійкість Німеччини прямо впливає на її здатність виконувати лідерські функції в Європейському Союзі. Економічна могутність, фінансова дисципліна та політична передбачуваність ФРН дозволяють їй виступати арбітром під час криз у ЄС, зокрема під час греко-європейської боргової кризи, міграційної кризи 2015 року та санкційного тиску після 2022 року. Однак ця лідерська роль не завжди підтримується громадською думкою всередині країни [37]. Зростання підтримки правопопулістської партії «Альтернатива для Німеччини» (AfD) – що у 2024 році досягла 20 % у деяких регіонах – свідчить про зростання суспільного неприйняття політики відкритих кордонів, фінансової підтримки ЄС та постачання зброї до України. Це формує внутрішні обмеження для зовнішньополітичних кроків уряду, особливо в питаннях безпеки.

Ця двоїстість проявляється й у зовнішньополітичній концепції, яка поєднує довгострокову орієнтацію на мультилатералізм із зростаючою готовністю до односторонніх кроків у разі системних загроз. Після 2022 року Німеччина не лише змінила свою позицію щодо військової підтримки України, а й ініціювала безпрецедентну перебудову енергетичної архітектури, яка раніше ґрунтувалася на партнерстві з Росією. Однак ці зміни не є тотальними: у багатьох секторах – від оборонної промисловості до державного управління – зберігаються інституційна інертність, консервативність бюджетної політики та вагання щодо стратегічного визначення ролі країни у новому світовому порядку [42]. Це пояснює, чому, незважаючи на заяви про *Zeitenwende*, Німеччина залишається обережним актором, який уникає не лише прямих військових втручань, а й різких ідеологічних розмежувань у відносинах із такими державами, як Китай.

Крім того, внутрішні соціально-економічні виклики поступово впливають на зміст німецької зовнішньої політики. Демографічне старіння та дефіцит кваліфікованих кадрів не лише ускладнюють модернізацію Бундесверу, а й

змушують уряд переосмислювати міграційну політику як елемент національної безпеки. Зростання нерівності між регіонами та поляризація суспільства послаблюють національний консенсус навколо євроатлантичного курсу, що, у свою чергу, обмежує маневреність уряду в питаннях розширення ЄС або фінансової допомоги третім країнам [37]. Таким чином, зовнішньополітична роль Німеччини як стабілізатора Європи залежить не тільки від її економічного потенціалу, а й від здатності подолати внутрішні структурні дисбаланси, які з кожним роком набувають все більшої політичної ваги.

Соціально-економічний та політичний профіль Німеччини має неоднозначний характер: з одного боку, він забезпечує високий рівень стабільності, конкурентоспроможності та соціальної захищеності, з іншого – стикається зі структурними слабкостями у сферах демографії, цифровізації, енергетики та політичної координації. Ці протиріччя формують специфіку німецького підходу до зовнішньої політики: вона є обережною, інституційно орієнтованою, але у кризових умовах здатною до стратегічних змін, як це продемонструвала концепція *Zeitenwende* 2022 року. Саме цей дуалізм – між стабільністю та адаптивністю – робить Німеччину ключовим, але складним партнером у міжнародних відносинах.

2.2. Роль національних інтересів в зовнішній політиці Німеччини

Національні інтереси ФРН формуються на основі поєднання історичного досвіду, економічної потужності, геополітичного положення та приналежності до західного демократичного блоку держав.

У сучасних німецьких урядових документах (зокрема, *Weißbuch* 2016 та *Nationale Sicherheitsstrategie* 2023) визначено, що головною метою зовнішньої політики є забезпечення миру, безпеки, добробуту, демократії та міжнародного правопорядку [24; 26].

Німецька економічна стратегія базується на принципах глобальної відкритості, диверсифікації економічних зв'язків та інтеграції у міжнародні торговельні та фінансові структури. Країна є активним учасником Світової

організації торгівлі (СОТ) та інших міжнародних інституцій, які встановлюють правила економічної взаємодії між державами. Основна мета Німеччини полягає у забезпеченні стабільності світових ринків, захисті власних промислових і технологічних інтересів, а також у формуванні умов для довгострокового економічного зростання [19, с. 42].

Німеччина є однією з найбільш експортоорієнтованих економік світу, тому її зовнішня політика спрямована на захист вільної торгівлі, стабільних ринків та логістичних маршрутів [22]. Причому основну частку експорту складають автомобільна промисловість, машинобудування, хімічна продукція та високотехнологічні товари. Саме з цієї причини Німеччина підтримує стратегічні партнерства з такими країнами, як Китай, США, Франція, Японія, Індія (див. рис.2.2) [6, с. 10].

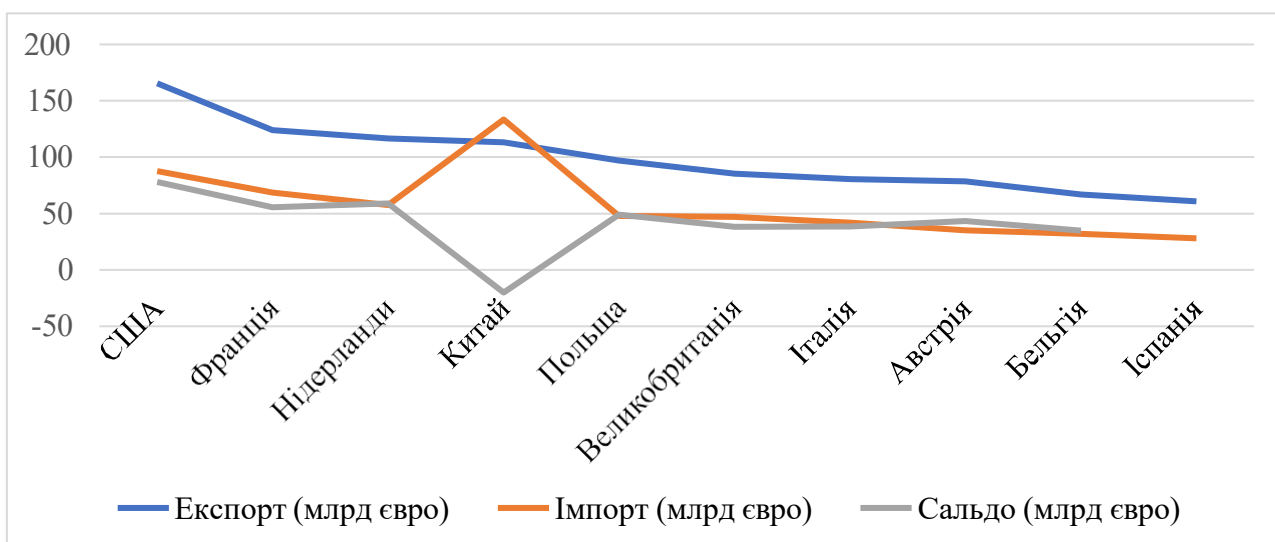

Рис. 2.2. Динаміка зовнішньоторговельних операцій Німеччини з основними партнерами, 2023 р. [16,17]

Торгівля не лише забезпечує економічне зростання, а й слугує інструментом дипломатичного впливу: контроль над важливими торговельними маршрутами та доступ до ключових ринків дозволяє Німеччині зміцнювати свої позиції у міжнародних переговорах (див. рис.2.3).

Рис. 2.3 Загальні показники зовнішньої торгівлі (2023 рік) [16; 17]

Важливим елементом економічних інтересів є інвестиційна стратегія. Німеччина активно підтримує іноземні інвестиції у ключові галузі економіки, такі як промислове виробництво, енергетика та високі технології, водночас здійснюючи інвестиції за кордоном для розширення своїх економічних зв'язків. Інвестиції використовуються як механізм економічного впливу та як засіб забезпечення доступу до стратегічних ресурсів і технологій (див. рис.2.4).

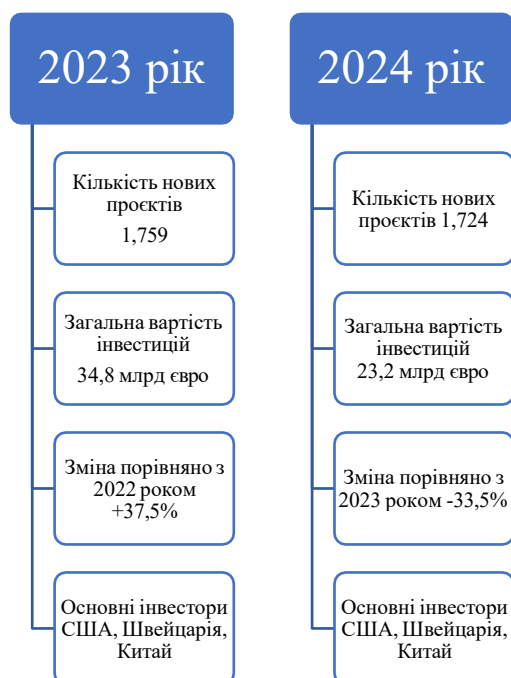

Рис. 2.4. Прямі іноземні інвестиції до Німеччини [21,18]

Важливо зазначити, що структура прямих іноземних інвестицій відображає пріоритети розвитку німецької економіки та ступінь її привабливості для зовнішніх інвесторів у контексті глобальної конкуренції. У

2023–2024 роках спостерігається переорієнтація капіталу між ключовими секторами, що демонструє зміну технологічних та промислових акцентів, а також реакцію інвесторів на макроекономічні умови, енергетичні ризики та трансформацію європейських ринків (див. рис. 2.5).

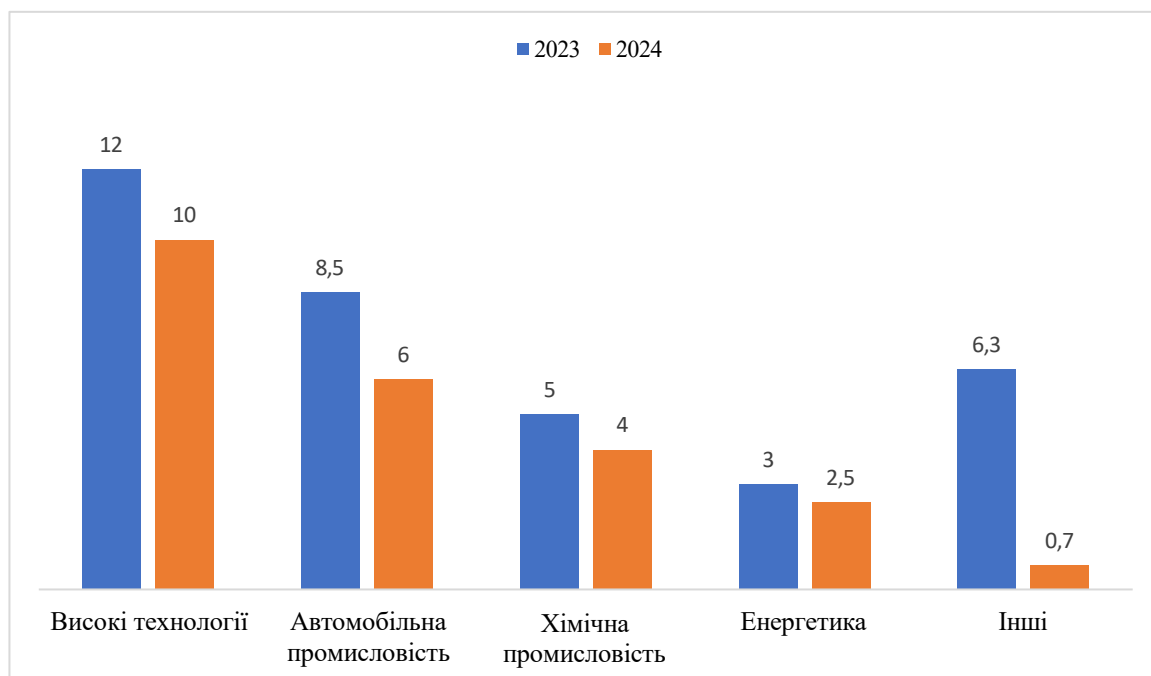

Рис. 2.5. Прямі іноземні інвестиції за секторами, 2023-2024 рр. [18; 21]

Енергетична безпека є одним із ключових пріоритетів економічної політики Німеччини. До 2022 року енергетична безпека значною мірою базувалася на імпорті російського газу (55%), нафти та вугілля [16]. У зв'язку з війною проти України, пріоритети змінилися – курс на зелену енергетику, диверсифікацію постачань та LNG-інфраструктуру [36]. Разом із розвитком інфраструктури для зберігання і транспортування енергії це забезпечує не лише стабільність внутрішнього ринку, а й стратегічну автономію в міжнародних відносинах. Енергетична політика також використовується як інструмент впливу у відносинах з сусідніми країнами та партнерами по ЄС, де взаємозалежність у сфері енергопостачання слугує засобом координації економічних і зовнішньополітичних інтересів.

Відносини з ключовими економічними партнерами мають стратегічне значення. Зі США Німеччина підтримує тісну економічну співпрацю, зокрема у

сфері технологій, інновацій та промислових інвестицій, водночас прагнучи зберегти стратегічний баланс у торгівлі та обороні [45]. Китай є важливим ринком збуту для німецьких компаній, однак Німеччина водночас шукає шляхи зменшення ризиків, пов'язаних із залежністю від окремих економічних партнерів, що проявляється у диверсифікації поставок та пошуку нових ринків. Відносини з Росією після 2022 року демонструють прагнення Німеччини забезпечити енергетичну і економічну безпеку, скорочуючи залежність від російських енергоресурсів та впроваджуючи стратегії диверсифікації.

Німеччина активно використовує економічну дипломатію для просування своїх національних інтересів. Це включає участь у двосторонніх та багатосторонніх торговельних переговорах, укладання угод про вільну торгівлю, розвиток промислових альянсів та інвестиційних партнерств. Учасниками економічної дипломатії виступають як державні установи, так і транснаціональні корпорації, які забезпечують реалізацію національних інтересів у глобальному масштабі.

Особливе значення мають регіональні інтеграційні процеси, зокрема участь у Європейському Союзі. Членство у ЄС дозволяє Німеччині використовувати спільний ринок як платформу для економічного впливу, формувати регіональні стандарти та координувати політику щодо стратегічних ресурсів та інфраструктури [50]. Через ЄС Німеччина реалізує зовнішньополітичні та економічні пріоритети, включно з розвитком транспорту, енергетики, цифровізації та екологічних стандартів.

На світовій арені Німеччина активно інтегрується в глобальні ланцюги доданої вартості, використовуючи економічну потугу для формування політичного впливу. Економічна стабільність дозволяє країні брати участь у миротворчих місіях та фінансовій підтримці міжнародних ініціатив, що підвищує її роль як відповідального глобального актора. Відтак економічні інтереси тісно переплітаються із зовнішньополітичними пріоритетами: торгівля, енергетика, інвестиції та технології стають не лише джерелом

національного багатства, а й засобом забезпечення безпеки та дипломатичного впливу.

Енергетичні інтереси займають одне з центральних місць у зовнішній політиці Німеччини, оскільки енергетична стабільність безпосередньо впливає на економічну, політичну та національну безпеку країни [48]. Історично Німеччина, будучи промислово розвиненою державою з великою залежністю від імпорту енергоресурсів, завжди прагнула забезпечити надійне та стабільне постачання енергії для підтримки промислового виробництва, транспорту та життєво важливої інфраструктури.

Сучасна енергетична стратегія Німеччини базується на поєднанні внутрішніх та зовнішніх інструментів, що дозволяють забезпечити енергетичну незалежність і стратегічну стійкість. Одним із ключових напрямів є диверсифікація джерел постачання енергії. Німеччина імпортує значну частину газу, нафти та вугілля, тому зовнішня політика активно спрямована на розширення партнерств із стабільними постачальниками та зменшення ризиків залежності від окремих держав. Зокрема, відносини з Росією, Норвегією, Саудівською Аравією та країнами Африки мають стратегічне значення для забезпечення безперервного постачання природного газу, нафти та інших критичних ресурсів [46]. Водночас країна активно шукає альтернативні маршрути постачання та розвиває інфраструктуру терміналів для зрідженого природного газу (СПГ), що зменшує вразливість до геополітичних ризиків та кризових ситуацій.

Одним із найважливіших елементів зовнішньої політики в енергетичній сфері є розвиток відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Німеччина є світовим лідером у виробництві електроенергії з вітру та сонця, і її зовнішня політика активно просуває співпрацю у сфері «зеленої» енергетики. Ця стратегія не лише зменшує залежність від імпортованих викопних ресурсів, але й створює можливості для технологічного експорту та формування глобальних енергетичних альянсів. Наприклад, участь у міжнародних програмах з розвитку відновлюваних джерел у країнах Африки та Азії дозволяє Німеччині

зміцнювати свої економічні та політичні позиції, одночасно просуваючи енергетичну безпеку партнерів.

Глобальні енергетичні тенденції, включаючи зростання попиту на природний газ у Азії, кризу в енергетичних регіонах Близького Сходу та політичні ризики в Росії, змушують Німеччину здійснювати стратегічне планування та адаптувати зовнішню політику для забезпечення стабільного постачання енергоресурсів [47]. Підтримка багатосторонніх енергетичних угод, участь у міжнародних форумах та енергетичних альянсах, таких як Міжнародне енергетичне агентство (IEA), дозволяє Німеччині координувати дії з іншими провідними країнами та зменшувати вразливість до зовнішніх ризиків.

Енергетична політика також відіграє ключову роль у відносинах із США та Китаєм. Співпраця з США включає постачання СПГ, технологічну підтримку у сфері енергоефективності та спільні проєкти з відновлюваної енергетики. Водночас відносини з Китаєм концентруються на розвитку глобальних технологій, будівництві енергетичних інфраструктур та спільних інвестицій у «зелені» проєкти, що дозволяє Німеччині зміцнювати свій вплив у світовому енергетичному секторі.

Особливу увагу Німеччина приділяє енергетичній стійкості та захисту критичної інфраструктури від потенційних загроз. Кібербезпека в енергетичному секторі, модернізація систем управління енергетичними потоками та впровадження цифрових технологій дозволяють мінімізувати ризики аварій, кібератак та геополітичного тиску. Важливим є також розвиток внутрішніх технологій зберігання енергії та підвищення ефективності енергоспоживання, що створює додатковий буфер у разі кризових ситуацій.

Відносини Німеччини з ключовими міжнародними акторами є визначальним елементом її зовнішньої політики та формують стратегію забезпечення національних інтересів у багатовимірному глобальному середовищі. ЄС виступає для Німеччини основним політичним, економічним та безпековим партнером. У рамках Європейського Союзу Німеччина посідає провідну позицію, формуючи економічну політику та координуючи регіональні

ініціативи, зокрема у сфері енергетики, торгівлі та технологій. Важливим інструментом взаємодії є участь у спільних економічних програмах, фінансових механізмах та інтеграційних проектах, що дозволяє забезпечувати стабільність європейського ринку та підвищувати конкурентоспроможність регіону. Німеччина активно підтримує розвиток ЄС як глобального актора, прагнучи зміцнити політичну згуртованість та здатність до колективного реагування на кризові ситуації, що забезпечує одночасно і національні, і регіональні інтереси.

Співпраця з НАТО визначає безпековий контекст зовнішньої політики Німеччини. Через Альянс ФРН забезпечує колективну оборону та стабільність у євроатлантичному просторі. [34] Вона бере участь у миротворчих та стабілізаційних місіях, зокрема в Афганістані, Косові та на Балканах, що дозволяє демонструвати міжнародну відповідальність та підвищувати авторитет у системі колективної безпеки. Крім того, членство у НАТО сприяє розвитку сучасної військової інфраструктури та спільних навчань, що забезпечує готовність реагувати на потенційні загрози та зміцнює обороноздатність країни.

Відносини зі Сполученими Штатами Америки залишаються ключовими у зовнішньополітичній орієнтації ФРН. США виступають стратегічним партнером у сфері безпеки, технологій та економіки. Німеччина активно взаємодіє зі США у питаннях міжнародної торгівлі, інвестицій та інноваційних технологій, включно з розвитком відновлюваних джерел енергії та цифровізації промисловості [26]. Співпраця включає обмін розвідувальною та оборонною інформацією, участь у спільних військових програмах, а також координацію політики щодо третіх країн. Водночас Німеччина прагне збалансувати партнерство із США з власними національними інтересами та позиціями ЄС, що іноді вимагає обережної дипломатії, особливо у питаннях зовнішньоекономічних санкцій та військових конфліктів.

Відносини з Китаєм відіграють важливу роль у економічному вимірі зовнішньої політики Німеччини. Китай є стратегічним торговельним партнером, а також джерелом інвестицій та технологій. Німеччина активно

розвиває взаємовигідні економічні відносини, орієнтуючись на промислову кооперацію, інноваційні проекти та експорт високотехнологічної продукції. Водночас політичні та правові відмінності змушують Німеччину дотримуватися обережної політики, поєднуючи прагматичну економічну співпрацю з дотриманням міжнародних стандартів прав людини та підтримкою союзників у ЄС і НАТО.

Порівняння ключових показників зовнішньої політики провідних держав демонструє суттєві відмінності у їхніх оборонних пріоритетах, стратегічних орієнтирах та підходах до взаємодії з Китаєм. Наведені дані відображають, як різний рівень військових витрат, відмінності у головних зовнішньополітичних партнерах та специфіка оцінки китайського фактора формують унікальні моделі поведінки кожної країни на міжнародній арені, що узагальнено у порівняльній таблиці (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Порівняльна таблиця зовнішньої політики

Країна	Військові витрати (% ВВП)	Основний партнер	Ставлення до Китаю
Німеччина	1.5	ЄС/США	Прагматичне партнерство з елементами конкуренції
Франція	2.1	ЄС/Африка	Критичне партнерство
США	3.5	Глобальні партнери	Головний стратегічний суперник
Польща	2.4	США/НАТО	Обмежене співробітництво, критика

Джерело: складено автором за матеріалами: [24; 27; 31; 33]

У відносинах з ключовими акторами також важливу роль відіграють країни Близького Сходу, Африки та Латинської Америки. Німеччина прагне забезпечити стабільність у регіонах, які мають стратегічне значення для енергетичної безпеки, міжнародної торгівлі та міграційних потоків. Вона бере участь у миротворчих та гуманітарних ініціативах, підтримує економічний розвиток та інституційну стабілізацію партнерських держав, що сприяє досягненню її національних інтересів та зміцненню глобальної позиції.

Особливе значення у зовнішній політиці Німеччини мають міжнародні організації, включно з ООН, СОТ, МВФ та регіональними структурами. Вони виступають платформою для переговорів, формування міжнародних норм, регулювання фінансових і торговельних потоків, координації миротворчих і гуманітарних місій [20, с. 64]. Активна участь у цих організаціях дозволяє Німеччині підвищувати свій вплив у міжнародній політиці, просувати багатосторонні рішення та захищати економічні й безпекові інтереси. Німеччина послідовно заявляє про необхідність дотримання міжнародного права, захисту прав людини, підтримки ООН, Міжнародного кримінального суду, переслідування воєнних злочинів [14; 37].

Таким чином, зовнішня політика Німеччини у перспективі буде базуватися на комплексному балансуванні між економічними, безпековими, енергетичними та геополітичними інтересами, активній багатосторонній дипломатії та стратегічному прогнозуванні. Це дозволить ФРН зберегти провідну роль у Європі, зміцнити глобальний вплив та ефективно реагувати на сучасні виклики багатополярного світу, забезпечуючи національні інтереси та міжнародну стабільність.

2.3. Зовнішня політика Німеччини щодо Європейського Союзу

Зовнішня політика Федеративної Республіки Німеччина щодо Європейського Союзу формується на стику історичної відповідальності, економічного інтересу та стратегічної необхідності. Від початку європейської інтеграції у 1950-х роках Німеччина послідовно виступала як один із ключових архітекторів та гарантованих донорів спільного проекту. Ця роль не обмежується фінансовим внеском або експертною підтримкою, але включає інституційне лідерство, дипломатичне посередництво та формування стратегічного порядку денного ЄС. У другій чверті XXI століття, у контексті трансформації міжнародного порядку, війни Росії проти України та внутрішніх викликів євроінтеграції, Німеччина зберігає статус «якоря стабільності» ЄС, одночасно адаптуючи свої зовнішньополітичні пріоритети до нових реалій.

Центральною характеристикою німецької європолітики є принцип інституційного вплетення: Берлін майже завжди уникав самотійної дії поза рамками ЄС, навіть у критичних ситуаціях. Цей підхід закладений ще в епоху Конрада Аденауера, коли німецька зовнішня політика формувалась як «інтеграція через передачу суверенітету» [33]. У сучасній інтерпретації це означає, що Німеччина прагне досягати своїх національних інтересів не через унілатеральні ініціативи, а шляхом формування колективних рішень у Європейській раді, Раді ЄС та через вплив на Європейську комісію. Такий підхід зберігає високий рівень легітимності, мінімізує ризики конфронтації з союзниками та забезпечує передбачуваність у довгостроковому плануванні.

Одним із ключових інструментів реалізації німецької зовнішньої політики у рамках ЄС є фінансовий вплив. ФРН є найбільшим нетто-донором бюджету Європейського Союзу, що забезпечує їй значну переговорну вагу при визначенні стратегічних пріоритетів – від політики розширення до спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) [43]. Важливо зазначити, що саме за даними Європейської комісії, у 2023 році німецький внесок до загального бюджету ЄС становив близько 33 мільярдів євро, що становить приблизно 25 % загального фінансового внеску. Цей внесок не є пасивною позицією: він супроводжується постійним впливом на механізми розподілу коштів, зокрема щодо умов отримання макрофінансової допомоги, підтримки країн-кандидатів та реалізації євроатлантичних ініціатив. Наприклад, саме позиція Німеччини була вирішальною при затвердженні Українського механізму (Ukraine Facility) на 2024–2027 роки в обсязі 50 млрд євро.

Окремий вимір впливу Німеччини в ЄС – євроатлантична координація з Францією. Німецько-французьке партнерство залишається фундаментом європейської інтеграції. Проте, якщо до 2014 року це партнерство базувалось переважно на економічній та валютній інтеграції, то після анексії Криму Росією співпраця набула безпекового виміру. Саме Берлін і Париж ініціювали створення Нормандського формату (2014), який мав на меті забезпечити дипломатичне врегулювання російсько-українського конфлікту. Хоча цей

формат не призвів до стратегічного успіху, він продемонстрував здатність Німеччини формувати євроатлантичні дипломатичні ініціативи поза рамками традиційних інституцій [51]. Наприклад, у січні 2024 року за ініціативи Берліна та Парижа було оновлено діяльність Ради безпеки ЄС як формат діалогу про надання довгострокових безпекових гарантій Україні.

У сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС роль Німеччини еволюціонувала від обережного прихильника цивільної дипломатії до активного учасника безпекового виміру. До 2022 року офіційна позиція ФРН полягала в тому, що основна відповідальність за колективну оборону лежить на НАТО, а ЄС має зосереджуватись на «м'яких» механізмах безпеки – місіях зі спостереження, підтримки державного управління, тренування сил безпеки. Однак після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році Берлін став одним із лідерів у підтримці зміцнення військової складової ЄС. Зокрема, Німеччина підтримала прийняття Стратегічного компасу ЄС (Strategic Compass, 2022), який передбачає створення швидкодіючої бойової групи з 5 000 військовослужбовців, здатної до розгортання в умовах низької інтенсивності конфлікту [23]. Крім того, Німеччина профінансувала 30 % витрат на розгортання місії EUMAM Ukraine – європейської військової місії з тренування українських збройних сил, яка станом на квітень 2025 року підготувала понад 60 000 військовослужбовців.

Особлива увага приділяється політиці розширення ЄС, у якій Німеччина виступає не лише як економічний, а й як політичний гарант. У 2022 році саме після публічної заяви Олафа Шольца в Києві про підтримку кандидатства України до ЄС вдалося переконати скептично налаштовані країни – Угорщину, Данію, Нідерланди – ухвалити рішення Ради ЄС про надання Україні статусу кандидата. У 2023–2024 роках Німеччина ініціювала створення «Ukraine Compact» – довгострокової рамки партнерства між Україною та ЄС, яка поєднує реформи, фінансування та інституційне наближення [24]. Ця ініціатива розробляється спільно з Європейською комісією та передбачає чіткі критерії для відкриття переговорних розділів, що свідчить про зміну німецької стратегії:

від загальної підтримки євроінтеграції до структурованого, контрольованого процесу вступу.

Одночасно внутрішній політичний ландшафт Німеччини впливає на характер її європолітики. Коаліція «Ampel» (SPD, Зелені, FDP), яка перебуває при владі з грудня 2021 року, формує різні підходи до ЄС:

- Зелені на чолі з міністром закордонних справ Анналеною Бербок виступають за «ціннісну» зовнішню політику, яка пов'язує економічну співпрацю з дотриманням демократичних стандартів;

- FDP на чолі з міністром фінансів Крістіаном Лінднером наполягає на фінансовій дисципліні, виступає проти трансфертів без чітких умов та підтримує ідею «відповідальної Європи», де країни-бенефіціари несуть політичну відповідальність за використання коштів;

- SPD на чолі з Олафом Шольцем формує баланс між соціальною справедливістю та стратегічною стабільністю, прагнучи зберегти єдність ЄС навіть у умовах глибоких розбіжностей.

Ці внутрішні напруги знаходять відбиття в конкретних рішеннях: наприклад, рішення про постачання танків Leopard 2 Україні було ухвалене лише після місячних внутрішньопартійних консультацій [23]. Однак у ключових питаннях – санкції проти РФ, підтримка України, відбудова європейської інфраструктури – коаліція зберігає консенсус.

Німеччина значною мірою впливає на європейську енергетичну архітектуру. Після припинення поставок російського газу у 2022 році саме ФРН ініціювала створення європейських газових хабів, спільних закупівель СПГ та координацію запасів природного газу. У 2023 році, за підтримки Берліна, було створено платформу «European Energy Platform» (EER), яка об'єднує закупівлі газу для 23 країн ЄС, зменшуючи залежність від посередників та знижуючи ціни на 15–20 %. Крім того, Німеччина стала ключовим інвестором у проєкти «зеленого водню» в Україні, Іспанії та Північній Африці, що є частиною європейської стратегії енергетичної автономії [31].

Не менш важливим є цифровий вимір євроінтеграції, у якому Німеччина виступає як лідер у питаннях кібербезпеки, регулювання штучного інтелекту та захисту критичної інфраструктури. У 2023 році ФРН представила ініціативу «Digital Sovereignty Package», яка стала основою для європейського законодавства щодо регулювання великих технологічних корпорацій (DMA, DSA). Крім того, Німеччина бере участь у створенні європейської кіберрезервної сили (EU Cyber Rapid Response Teams), яка забезпечуватиме технічну підтримку державам-членам у випадку цифрових атак [53].

Окрему роль відіграє німецька дипломатична мережа як інструмент євроінтеграції. Посольства Німеччини в країнах Східного партнерства, зокрема в Україні, активно співпрацюють із делегаціями ЄС, організовують спільні моніторингові місії, підготовчі засідання для міжурядових консультацій та координують роботу проєктів GIZ, KfW, DAAD з європейськими фондами [49]. Ця інтегральна модель дозволяє поєднувати двосторонню допомогу з багатосторонніми цілями ЄС, забезпечуючи сталість реформ навіть за умов політичної або економічної нестабільності.

Важливим аспектом є також роль німецького парламенту у формуванні європолітики. Бундестаг активно впливає на рішення уряду через спеціальну Комісію з питань Європи, яка проводить слухання за участю представників Європарламенту, Єврокомісії та німецьких експертів. Зокрема, саме Бундестаг наполягав на умовному характері надання макрофінансової допомоги Україні, пов'язуючи її з виконанням антикорупційних реформ [51]. Це свідчить про те, що євроінтеграційна підтримка Німеччини не є безумовною, а ґрунтується на принципі «відповідальності за результат».

Стратегічною метою німецької зовнішньої політики щодо ЄС до 2030 року є перетворення Союзу на геополітичного актора. Ця доктрина, закладена у Національній стратегії безпеки Німеччини (2023), передбачає:

- зміцнення колективної оборони та працездатності СЗБП;
- розширення зони стабільності на Схід (Україна, Молдова, Грузія);
- диверсифікацію глобальних економічних зв'язків;

- трансформацію ЄС у «клуб відповідальних демократій», здатних спільно протидіяти авторитарним режимам.

У цьому контексті Україна перестає бути лише об'єктом євроінтеграції, а стає стратегічним партнером у новій європейській безпеці. Німеччина підтримує ідею «євроатлантичного поясу стабільності», яка включає спільні ініціативи зі створення оборонно-промислового потенціалу, інтеграції енергетичних мереж, формування спільної кіберстратегії та розвитку логістичної інфраструктури [22]. Зокрема, у 2024 році було підписано спільну декларацію про створення «німецько-українського індустріального мосту», який спрямований на локалізацію виробництва систем протиповітряної оборони, артилерії та безпілотних комплексів на території України.

Нарешті, варто зазначити, що зовнішня політика Німеччини щодо ЄС характеризується високою інституційною консолідованістю. На відміну від Сполучених Штатів або Франції, де зовнішня політика часто залежить від особистості президента, у Німеччині ключові рішення узгоджуються між федеральними міністерствами (закордонних справ, економіки, фінансів, оборони), урядом земель та інституціями розвитку [41]. Такий підхід забезпечує довгострокову стабільність стратегії, навіть за умов зміни уряду чи парламентської більшості.

У сучасній євроінтеграційній політиці Німеччини особливе місце посідає фінансово-інституційний механізм розширення ЄС, який Берлін використовує не лише як інструмент підтримки кандидатських країн, але й як засіб формування власної безпекової периферії. У контексті повномасштабної війни Росії проти України, Німеччина стала ініціатором створення Ukraine Facility – спеціального інструменту ЄС для координації макрофінансової допомоги на 2024–2027 роки в обсязі 50 млрд євро [51]. Цей механізм передбачає не просто трансфери коштів, а умовну підтримку, пов'язану з виконанням 34 реформних маркерів, визначених Комісією ЄС, зокрема у сферах судової системи, антикорупційної політики, державного управління та громадянських свобод. Участь Німеччини у розробці цих критеріїв була вирішальною: саме Берлін

наполягав на включенні норм щодо захисту прав меншин, розвитку незалежних ЗМІ та запровадження електронної системи публічних закупівель ProZorro.

Фінансовий вплив Німеччини в ЄС поєднується з координаційною функцією на рівні Європейської ради. Як найбільший нетто-донор, ФРН володіє значною переговорною вагою при затвердженні бюджетів, програм підтримки та санкційних режимів. Це проявилось у 2022–2023 роках, коли Німеччина заблокувала пропозицію Угорщини щодо умовного призупинення санкцій проти РФ через енергетичні пільги. Аналогічно, у 2024 році Берлін активно лобіював затвердження Ukraine Compact – довгострокової рамки співпраці між Україною та ЄС, що встановлює чіткий переговорний шлях до членства. Ця ініціатива, розроблена спільно з Єврокомісією, передбачає поетапну інтеграцію української економіки в єдиний ринок, впровадження європейських технічних стандартів (зокрема у секторах авіації, фармацевтики, аграрної продукції) та створення спільної інфраструктурної стратегії [33]. Німецькі експерти з Міністерства економіки та клімату (BMWK) безпосередньо беруть участь у підготовці аналітичних висновків щодо готовності України до відкриття окремих розділів переговорів.

Одним із найменш помітних, але системно важливих напрямків німецької європолітики є підтримка інституційного потенціалу місцевих громад у країнах-партнерах. Через агентство GIZ із 2014 року реалізується програма U-LEAD with Europe, яка стала ключовим елементом реформи децентралізації в Україні. Ця ініціатива, фінансована за співучастю ЄС, Німеччини, Швеції, Данії та Естонії, допомогла сформувати мережу об'єднаних територіальних громад, розробити стандарти місцевого управління, налагодити системи електронних послуг та зміцнити міжнародні партнерства між українськими та європейськими муніципалітетами. Німецькі землі – зокрема Північний Рейн-Вестфалія, Баварія та Баден-Вюртемберг – підписали понад 120 угод про міжмуніципальне співробітництво з українськими громадами. Ці зв'язки не лише сприяють обміну досвідом, але й створюють політичний тиск на національні уряди щодо продовження реформ [21]. На конференції

муніципальних партнерств у Мюнстері (червень 2025 р.) представники німецьких міст офіційно проголосили підтримку «європейського шляху» українських громад як необхідної умови будівництва стійкої демократії.

Важливим компонентом є також німецька роль у формуванні європейської оборонної політики. Хоча Німеччина офіційно тримається позиції, що колективна оборона – прерогатива НАТО, фактично Берлін став одним із провідних архітекторів Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. Саме за підтримки Німеччини у 2022 році було затверджено Стратегічний компас – документ, що визначає напрями розвитку європейської безпекової автономії. Німеччина взяла на себе зобов'язання забезпечити штаб для Європейської місії швидкого реагування (EU Rapid Deployment Capacity), а також фінансує модернізацію спільних зв'язків, систем кіберзахисту та логістики [53]. Важливою ініціативою стало створення європейського фонду для відновлення оборонної промисловості, у якому Німеччина виділила 1,2 млрд євро за 2023–2025 роки. Ці кошти спрямовані на координацію замовлень, стандартизацію боєприпасів і зміцнення ланцюгів постачання в умовах війни.

Особливе значення має німецька позиція щодо майбутнього розширення ЄС. На відміну від країн Вішеградської групи, які виступають за «географічне» розширення, Німеччина наполягає на реформаторському підході: вступ нових членів відбувається лише за умови повного виконання Копенгагенських критеріїв. У цьому контексті Україна розглядається не як винятковий випадок, а як тест для модернізації самої Європейської спільноти. Зокрема, Берлін ініціював робочу групу з реформування бюджету ЄС, щоб забезпечити фінансову стійкість Союзу після приєднання східноєвропейських країн [33]. Це включає розробку нових механізмів кофінансування, перерозподілу коштів із фонду згуртованості та створення окремої лінії бюджету для «країн у переході». Такий підхід дозволяє Німеччині виконувати свою нормативну роль – гарант європейських цінностей – і водночас бути прагматичним адміністратором процесу розширення.

На рівні державного управління Німеччина також виконує експертно-консультативну функцію. Федеральне міністерство внутрішніх справ, Федеральне відомство юстиції та Бундесвер надають технічну допомогу українським колегам щодо модернізації поліційної системи, реформування пенітенціарної служби, створення єдиної системи реєстрації майна та запровадження цифрового паспорта. Наприклад, у 2024 році було підписано меморандум про співпрацю між німецьким відомством цифровізації та Мінцифри України щодо створення європейської е-ідентифікації (eID) для українців – першого прецеденту для країни поза ЄС [54]. Це дозволяє громадянам України авторизуватись у європейських електронних послугах, зокрема у системах здравоохоронення, освіти та підприємництва. Такі ініціативи є частиною більшої стратегії – інтеграції України в цифровий простір ЄС ще до формального вступу.

Окремо слід зазначити роль німецького науково-дослідного сектору у підтримці євроінтеграційних процесів. Німецькі наукові установи, зокрема Fraunhofer-Gesellschaft, Leibniz Association та DAAD, безпосередньо беруть участь у модернізації української наукової інфраструктури. У 2023 році було створено Німецько-український науковий альянс, метою якого є підтримка університетів, державних лабораторій та інноваційних центрів у секторах штучного інтелекту, відновлюваної енергетики, біотехнологій та кібербезпеки. Німецька сторона фінансує стипендії для українських дослідників, організовує професійні стажування, надає доступ до європейських наукових мереж (Horizon Europe, Copernicus, Galileo) [18]. Така підтримка має подвійний ефект: з одного боку, вона зміцнює науковий потенціал України, а з іншого – інтегрує її в європейську систему знань, що є однією з найважливіших, але найменш помітних умов успішної інтеграції до ЄС.

У політичному дискурсі Німеччини євроінтеграція України також поєднується з безпековою філософією *Zeitenwende*. Як зазначено у Національній стратегії безпеки 2023 року, «безпека Європи неможлива без свободної України». Це формулювання свідчить про фундаментальний зсув:

Україна більше не позначається як «країна-партнер», а як стратегічна складова архітектури європейської безпеки. У цьому контексті підтримка європейських реформ – це не лише акт солідарності, але й інвестиція у власну національну безпеку. Такий підхід відповідає загальноєвропейській логіці «геополітичного ЄС», яку активно просуває Єврокомісія, але саме Німеччина забезпечує її інституційну та фінансову реалізацію [22]. Берлін не лише переконує скептиків у Європейській раді, але й забезпечує, щоб рішення не залишалися деклараціями, а перетворювалися на вимірювані, підзвітні та контрольовані проекти.

Таким чином, німецька зовнішня політика щодо ЄС у сфері відносин з Україною виходить за межі традиційної дипломатії. Вона представляє собою інтегровану систему впливу, що охоплює фінансові, інституційні, освітні, наукові, муніципальні та оборонні рівні. Ця система спирається на прагматичний аналіз ризиків, довгострокове планування та інституційну вкладеність. Вона не базується на емоційній солідарності, а на стратегічному розумінні того, що стабільна, демократична та євроінтегрована Україна є необхідною умовою безпеки, процвітання та міжнародної ваги самого Європейського Союзу – й, відповідно, Німеччини як його осі.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження особливостей участі Німеччини у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу дозволило розкрити механізми, інструменти та пріоритети, що визначають вплив держави на загальноєвропейські рішення й стратегічні орієнтири. Зміст розділу дав можливість висвітлити роль інституційних структур, політичних акторів, економічних ресурсів та дипломатичних практик, які формують підґрунтя зовнішньої діяльності Німеччини у межах ЄС.

Дослідження механізмів участі Німеччини в інституційному просторі Європейського Союзу дало змогу встановити, що держава посідає ключові позиції у процесі ухвалення рішень завдяки впливу в Європейській Раді, Раді

ЄС, Комітеті постійних представників та взаємодії з Європейською службою зовнішніх дій. Виявлено, що поєднання політичної ваги, економічної спроможності та активної дипломатії забезпечує Німеччині здатність ініціювати та підтримувати стратегічні зовнішньополітичні напрями ЄС. Особливе значення має позиція канцлера та Федерального міністерства закордонних справ, які спрямовують німецькі пріоритети у спільні європейські рішення.

Вивчення змісту зовнішньополітичної діяльності ФРН у межах ЄС засвідчило, що ключові напрями німецької участі охоплюють безпекову та оборонну політику, енергетичну трансформацію, трансатлантичний вимір, цифрову дипломатію та підтримку сусідніх держав. Встановлено, що Німеччина активно сприяє формуванню загальноєвропейських позицій щодо кризового реагування, санкційних режимів, розвитку оборонного потенціалу та співпраці в межах НАТО й Європейської політики безпеки і оборони. Підкреслено, що російсько-українська війна стала чинником, який посилив значення

Розгляд сучасних викликів для Німеччини у сфері зовнішньої політики ЄС дав змогу з'ясувати, що держава зіткнулася з потребою перегляду своїх довгострокових підходів до енергетичної безпеки, військово-політичної участі, відносин із глобальними гравцями та стратегічної автономії Європейського Союзу. Виявлено, що Німеччини прагне зберігати баланс між власними національними інтересами та загальноєвропейськими цілями, що особливо очевидно в умовах війни проти України, енергетичної перебудови та зміни глобальних центрів впливу.

Узагальнюючи результати другого розділу, можна зробити висновок, що Німеччина виступає одним із ключових драйверів формування зовнішньополітичного курсу Європейського Союзу, поєднуючи свої економічні, політичні та дипломатичні ресурси для зміцнення європейської єдності й глобальної ролі ЄС.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ДВОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

3.1. Нормативно-правова база та основні етапи розвитку двосторонніх відносин

Після проголошення незалежності у 1991 році Україна визначила стратегічний курс на інтеграцію до європейських політичних, економічних та безпекових структур. У цьому контексті Федеративна Республіка Німеччина посіла особливе місце як одна з ключових держав Європейського Союзу та НАТО, економічний лідер Європи й один із глобальних дипломатичних центрів. Німеччина стала не лише однією з перших держав, які визнали незалежність України, але й поступово перетворилася на одного з найважливіших політичних союзників, донорів реформ, інвесторів та партнерів у сфері безпеки.

Унікальність українсько-німецьких відносин пояснюється кількома чинниками. По-перше, Німеччина має історичну відповідальність перед народами Східної Європи, включно з Україною, що формує її підтримку демократичних трансформацій та суверенітету пострадянських держав. По-друге, Німеччина є рушійною силою європейської інтеграції, тому саме Берлін часто визначає ставлення ЄС до Києва, починаючи від візового діалогу і закінчуючи санкційною політикою щодо Росії та підтримкою кандидатства України в ЄС. По-третє, ФРН – один з найбільших донорів технічної, фінансової та гуманітарної допомоги: програми GIZ, KfW, культурні центри Goethe-Institut, академічні обміни DAAD стали важливими інструментами європеїзації України.

Динаміка українсько-німецьких відносин після 1991 року характеризується послідовною еволюцією – від первинного дипломатичного визнання та надання базової економічної допомоги до стратегічного партнерства у питаннях безпеки, санкційної політики та післявоєнної відбудови. Важливо зазначити, що кожен етап двосторонньої взаємодії

відображає зміни політичного контексту в Європі, вплив внутрішніх процесів в Україні та трансформацію зовнішньої політики Німеччини, особливо після 2014 та 2022 років (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Етапи розвитку двосторонніх відносин Німеччини та України

Етап	Характеристика	Ключові події	Роль Німеччини
1991–2004	Визнання незалежності, формування дипломатичних місій	Визнання, перша економічна допомога	Політична підтримка, кредити KfW
2004–2013	“Помаранчева революція”, європейський курс	Угода про асоціацію, місії ОБСЄ	Дипломатичний вплив, лобіювання
2014–2021	Крим, Донбас, санкції	Мінськ, Нормандський формат	Посередник, санкції, але NS2
2022–2024	Повномасштабна війна, Zeitenwende	Зброя, відбудова, кандидатство в ЄС	Військова, фінансова підтримка

Джерело: складено автором за матеріалами: [1; 2; 5; 33]

Після 2014 року, коли Росія здійснила анексію Криму та розпочала війну на Донбасі, саме Німеччина спільно з Францією стала ключовим медіатором у Нормандському форматі та автором Мінських домовленостей. Подальша повномасштабна агресія РФ у 2022 році стала точкою перелому: Берлін оголосив історичну зміну зовнішньої політики (Zeitenwende), визнав Україну жертвою агресії, розпочав масштабні постачання зброї, фінансову допомогу та підтримав кандидатство України до ЄС.

Після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року Федеративна Республіка Німеччина однією з перших у Західній Європі офіційно визнала її державність – це сталося 26 грудня 1991 року. Уже 17 січня 1992 року між двома країнами були встановлені дипломатичні відносини. Така швидкість дипломатичного визнання пояснювалась кількома причинами: від прагнення Німеччини підтримати демократичні трансформації у пострадянському просторі – до бажання створення стабільної, передбачуваної Східної Європи [1, с. 42].

У 1992 році у Бонні (на той час столиці ФРН) було відкрито Посольство України, а у Києві – Посольство Німеччини. Ці установи стали ключовими

інституційними центрами політичного діалогу, економічної співпраці та культурного обміну. На рівні парламентів почала діяти Німецько-Українська група дружби у Бундестазі, яка сприяла міжпарламентським контактам.

Окремо Німеччина підтримала підписання Україною у 1994 р. Будапештського меморандуму, відповідно до якого Україна відмовилась від ядерної зброї в обмін на гарантії безпеки з боку США, Великої Британії та Росії. Хоча ФРН не була офіційною стороною цього документа, вона відіграла роль політичного посередника та підтримала процес ядерного роззброєння на міжнародній арені.

Саме у 1992–1994 роках зародився формат стратегічного партнерства, у межах якого Німеччина сприймала Україну не лише як пострадянську державу, а як потенційного союзника у побудові нової європейської системи безпеки. Уже на цьому етапі закладалися правові, політичні та економічні основи співпраці, які згодом були розвинуті в рамках ЄС, НАТО та двосторонніх програм технічної допомоги (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Основні етапи розвитку українсько-німецького співробітництва в
контексті європейської інтеграції

Рік	Документ	Зміст
9 червня 1993 р.	Декларація про основи відносин між Україною та ФРН	Зобов'язання поважати суверенітет, кордони, права людини, прагнення до європейської інтеграції
1993 р.	Угода про культурне, співробітництво в економіці (1996), промисловості, науці та техніці	Створення змішаних комісій, економічне партнерство
1994 р.	Угода про уникнення подвійного оподаткування	Створення сприятливих умов для інвестицій та бізнесу
1994 р.	Програма технічної допомоги ТАСІС (через ЄС + підтримка Німеччини)	Реформи в адміністрації, енергетиці, фінансах
2009 р.	Розширення співпраці в межах Східного партнерства ЄС	Німеччина стала одним із головних лобістів включення України

Джерело: складено автором за матеріалами: [1; 2; 3; 5]

З 1992 до початку 2000-х років між Україною та Німеччиною було підписано понад 70 міжурядових документів, які заклали основу для

політичного діалогу, економічного партнерства, гуманітарної співпраці та безпекової взаємодії. Німеччина стала першою країною ЄС, з якою Україна створила системний договірно-правовий фундамент на пострадянському просторі (див. табл. 3.3).

Таблиця

3.3.

Основні міжнародно-правові угоди між Україною та Німеччиною

Рік	Угода	Значення
1993	Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій	Юридичні гарантії для німецьких інвесторів в Україні
1994	Угода про уникнення подвійного оподаткування	Захист бізнесу від подвійних податкових зобов'язань
1996	Створення Німецько-Української змішаної комісії з питань економіки	Інституційний діалог уряд + бізнес
1998	Заснування Німецько-Української промислово-торгівельної палати (АНК Ukraine)	Промоція торгівлі, консультації для бізнесу

Джерело: складено автором за матеріалами: [1; 2; 5; 36]

Декларація про основи відносин між Україною та ФРН (1993) – головний документ політичного співробітництва, в якому сторони підтвердили повагу до суверенітету, територіальної цілісності та визнали курс України на європейську інтеграцію.

Угода про консультації між МЗС України та ФРН (1994) – закріпила регулярний політичний діалог між Києвом та Бонном (згодом Берліном).

Спільна заява щодо підтримки демократії, ринкових реформ та прав людини (1996) – Німеччина підтвердила готовність підтримувати політичну й адміністративну реформу України через проєкти GIZ та Фонду Конрада Аденауера.

Розвиток українсько-німецьких відносин від 1991 року до початку повномасштабної війни у 2022 році пройшов кілька змістовно різних етапів, кожен з яких відображав внутрішньополітичні трансформації в Україні, зовнішню політику Німеччини та зміни у європейській системі безпеки. У

перше десятиліття незалежності України (1991–2004 рр.) співпраця між Києвом і Берліном носила характер становлення (див. рис 3.1).

Рис. 3.1. Основні етапи розвитку співробітництва [1; 2; 5; 33]

Німеччина визнала незалежність України однією з перших, після чого були встановлені дипломатичні відносини, відкриті посольства та підписані базові політико-правові документи. У цей період ФРН підтримувала економічну стабілізацію України, надаючи гуманітарну допомогу, кредити, консультативну підтримку для ринкових реформ. Співпраця була прагматичною, але відносно обмеженою: Україна ще не виступала стратегічним партнером для Німеччини, а розглядалась радше як пострадянська держава, що потребує підтримки у становленні демократичних інституцій і ринкової економіки.

Ситуація суттєво змінилася у 2004–2013 роках, коли Україна задекларувала європейський курс, а Німеччина стала одним із головних партнерів цього процесу в межах Європейського Союзу. Події Помаранчевої революції 2004 року привернули увагу Берліна до України як до держави, яка потенційно може інтегруватися у європейську політичну систему. Німеччина

активно підтримала початок переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, сприяла візовому діалогу, розвитку громадянського суспільства. Значно розширилася робота німецьких інституцій – GIZ, банку розвитку KfW, політичних фондів (Конрада Аденауера, Фрідріха Еберта, Гайнріха Белля), які почали підтримувати освітні, правові, медичні та адміністративні реформи [51]. Разом із тим, Берлін залишався обережним, наполягаючи на тому, що членство України в ЄС поки не є можливим. Після 2010 року, на тлі авторитарних тенденцій в Україні, діалог дещо сповільнився, але Німеччина залишалася одним із ключових партнерів у рамках Східного партнерства та модернізації української енергетики та промисловості.

Розвиток українсько-німецьких відносин після 1991 року спирався не лише на політичний діалог між урядами, а й на створення широкої мережі інституцій, які забезпечили сталість, багаторівневність і практичну реалізацію двосторонньої співпраці. У цьому контексті ключову роль відіграють державні агенції розвитку, бізнес-асоціації, культурні фонди, освітні організації та політичні фонди, що працюють в Україні на постійній основі (див. рис. 3.2).

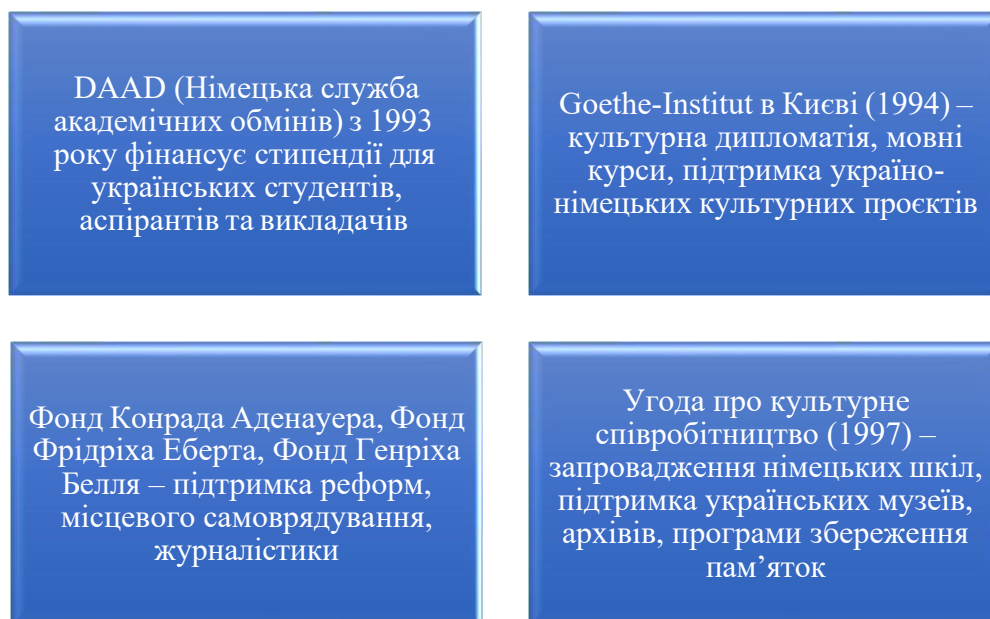

Рис. 3.2. Підтримка Німеччиною культурного та академічного виміру української державності [1; 2; 5; 35]

Одним із центральних інструментів співпраці стала Німецька федеральна корпорація міжнародного співробітництва (GIZ), яка з 1993 року реалізує проекти з реформування державного управління, децентралізації, енергоефективності, медицини, освіти, цифровізації та місцевого розвитку в Україні. GIZ працює за дорученням Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) і витрачає щороку сотні мільйонів євро на підтримку українських реформ [52]. Серед найуспішніших проектів – реформа державної служби, підтримка ЦНАПів, розвиток об'єднаних територіальних громад, впровадження систем е-урядування.

Економічний вимір двосторонньої взаємодії забезпечують банк розвитку KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau) та Німецько-Українська промислово-торговельна палата (АНК Ukraine). KfW фінансує українські проекти у сферах енергетики, агропромислового комплексу, інфраструктури та житлового господарства [55]. У 2015–2023 роках саме через KfW та Європейський інвестиційний банк фінансувалися програми для внутрішньо переміщених осіб, реконструкції шкіл та лікарень на сході України. АНК Ukraine представляє інтереси більш як 2000 німецьких та українських компаній, надає консультації бізнесу, сприяє інвестиціям та організовує економічні форуми.

У сфері культури й освіти ключову роль відіграє Goethe-Institut, який працює в Україні з 1993 року. Він організовує мовні курси, культурні проекти, книжкові ярмарки, фестивалі кіно та сучасного мистецтва, сприяє німецько-українському діалогу. DAAD (Німецька служба академічних обмінів) щороку надає сотні стипендій українським студентам, аспірантам та науковцям для навчання в університетах ФРН, а також підтримує спільні магістерські програми між українськими та німецькими університетами.

Важливу гуманітарну роль виконують політичні фонди Німеччини – Фонд Конрада Аденауера (CDU), Фонд Фрідріха Еберта (SPD), Фонд Ганса Зайделя (CSU), Фонд Фрідріха Науманна (FDP) та Фонд Гайнріха Белля (BÜNDNIS 90/Die Grünen) [53]. Вони проводять дослідження, освітні заходи, працюють із молоддю, журналістами, місцевими громадами, підтримують

демократичні інституції, ліберальні реформи та розвиток громадянського суспільства.

Особливої актуальності набули гуманітарні організації – Червоний Хрест Німеччини, Malteser International, Caritas, Johanniter, які після 2014 року активно допомагають постраждалим у зоні конфлікту, а після 2022 року – забезпечують евакуацію, медичне обладнання, тимчасове житло, психологічну підтримку українських біженців як на території України, так і в Німеччині [54]. Паралельно працює Німецько-Українська міжурядова комісія з питань національних меншин, яка захищає права української діаспори у ФРН та німецької громади в Україні.

Розвиток співпраці України з НАТО та Німеччиною визначав ключові напрями реформ сектору безпеки й оборони, спрямованих на наближення Збройних Сил України до стандартів Північноатлантичного альянсу. Взаємодія між Києвом і Берліном упродовж 2000-х років охоплювала політичне лобіювання, створення спільних військово-політичних механізмів, підтримку окремих реформ та одночасно – стриману позицію Німеччини щодо швидкого розширення НАТО (див. рис. 3.3).

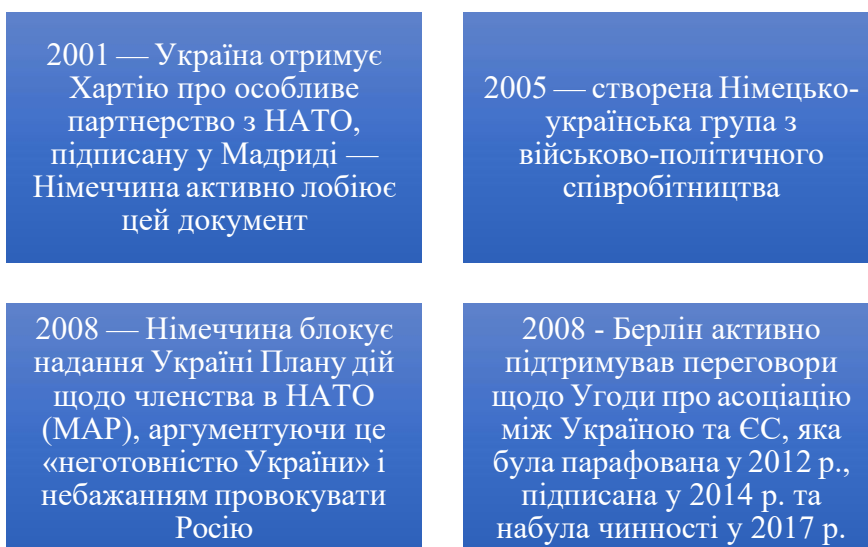

Рис. 3.3. Основні напрями реформ Збройних Сил України в контексті євроатлантичної інтеграції [1; 5; 20]

Після Революції Гідності (2013–2014 рр.) Німеччина стала одним із головних політичних адвокатів України в ЄС, засудила анексію Криму та відіграла ключову роль у запровадженні санкцій проти Росії [1, с. 46]. У той же час Німеччина разом із Францією виступила посередником у переговорах у рамках Нормандського формату, результатом якого стали Мінські домовленості I (вересень 2014 р.) та II (лютий 2015 р.) [3; 13]. Саме в цей період було започатковано План дій щодо підтримки України (2015) та створені інструменти економічної допомоги через KfW, GIZ, Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку (BMZ) [11].

У 2016–2021 роках співпраця з Україною розширилася у сферах енергетики, децентралізації, судової реформи, освіти (DAAD), культури (Goethe-Institut), медіа та громадянського суспільства [11]. Німеччина стала найбільшим донором двосторонньої допомоги Україні в ЄС – понад 1,83 млрд євро до 2021 року [35].

Проте цей період залишився суперечливим. З одного боку, Німеччина активно підтримувала суверенітет України, надавала макрофінансову допомогу, приймала на лікування поранених українських військових, допомагала переселенцям з Донбасу, інвестувала в реформи децентралізації та енергоефективності. З іншого боку, саме у 2015–2021 роках Німеччина підтримувала будівництво газопроводу «Nord Stream 2», що викликало серйозні суперечки, оскільки Україна вбачала в цьому економічну та геополітичну загрозу.

Таким чином, до 2021 року українсько-німецькі відносини еволюціонували від дипломатичного визнання – до політичного партнерства, а потім і до особливої відповідальності Німеччини за стабільність у Східній Європі. Рішучим переломом став 2022 рік, коли канцлер Олаф Шольц оголосив про *Zeitenwende* – «епохальний поворот» у політиці безпеки. Вперше Німеччина почала постачати Україні важке озброєння (Panzerhaubitze 2000, IRIS-T, Leopard 2), збільшила гуманітарну та макрофінансову допомогу, стала другим за обсягами донором України після США [25; 37; 11].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало точкою неповернення у всій системі європейської безпеки та докорінно змінило характер українсько-німецьких відносин. Того ж тижня, 27 лютого 2022 року, федеральний канцлер Олаф Шольц виступив у Бундестазі й проголосив історичну зміну зовнішньої та безпекової політики Німеччини, яку назвали терміном *Zeitenwende* – «перелом епох». Це означало відмову від попередньої політики стриманості щодо постачання зброї у зони конфлікту, припинення залежності від російських енергоносіїв, перегляд *Ostpolitik* та визнання України як життєво важливого партнера для європейської безпеки.

На практичному рівні *Zeitenwende* проявилася, передусім, у військово-політичному вимірі. Німеччина вперше у своїй сучасній історії ухвалила рішення постачати Україні летальну зброю. До 2022 року Берлін навіть блокував передачу Україні оборонного озброєння через механізми НАТО, проте після вторгнення РФ ситуація радикально змінилася. Україна отримала від Німеччини системи ППО IRIS-T, Gepard, пізніше – Patriot, зенітні ракети, САУ Panzerhaubitze 2000, танки Leopard 2A6, бойові машини піхоти Marder, дрони-розвідники, інженерну техніку, обладнання для розмінування та польові госпіталі [56]. Станом на 2024 рік Німеччина є другим за обсягом військовим донором України у світі після США.

Суттєвим компонентом співпраці стала фінансова та гуманітарна допомога. Берлін надав Україні понад 28 млрд євро допомоги (військової, економічної, гуманітарної), а також прийняв понад 1 мільйон українських біженців, надавши їм доступ до медицини, освіти, соціального страхування та ринку праці. Уряд Німеччини вперше застосував до громадян іншої держави повноцінний правовий статус тимчасового захисту згідно з Директивою ЄС 2001/55/ЄС. [1; 13].

Паралельно відбулися докорінні зміни в енергетичній політиці Німеччини: поставки російського газу та нафти були зупинені, проект Nord Stream 2 заморожений та не введений в експлуатацію, було запущено LNG-термінали у Вільгельмсгафені та Брунсбюттелі. Україна перестала сприйматися

просто як транзитна держава, а стала партнером у сфері зеленої енергетики, виробництва водню, модернізації мереж і відновлення електричної інфраструктури після ударів РФ.

У політичному вимірі відбувся прорив: 16 червня 2022 року Олаф Шольц, разом із президентами Франції, Італії та Румунії, прибув до Києва та публічно заявив, що Німеччина підтримує надання Україні статусу кандидата в члени ЄС. Уже 23 червня 2022 року Європейська Рада схвалила цей статус [1]. Відтак Німеччина стала однією з держав, які офіційно підтримують майбутнє членство України в Європейському Союзі, попри попередні роки обережності. Паралельно розпочався трансформаційний процес у сфері безпеки – Німеччина стала гарантом ініціативи G7 про довгострокові гарантії безпеки для України (Вільнюський саміт НАТО, 2023).

У 2023–2024 роках розпочалась нова фаза співпраці – відновлення та післявоєнна реконструкція України. Німеччина стала співорганізатором Берлінської конференції з відновлення України (Ukraine Recovery Conference), реалізує проєкти через GIZ, KfW, а також створює спільні енергетичні кластери, програми цифрової трансформації, підтримки малого бізнесу та муніципалітетів [44; 57]. Німецькі компанії Siemens, BASF, Bayer, Rheinmetall вже оголосили про готовність інвестувати в оборонну промисловість України, виробництво боєприпасів, медичного обладнання та логістики.

Отже, етап 2022–2024 років став історичним переломом пройшли шлях від формальної дипломатії до стратегічного партнерства на військовому, фінансовому, політичному та гуманітарному рівнях, яке особливо посилюється в умовах війни та євроінтеграційного курсу України. Українсько-німецькі відносини набули характеру стратегічного партнерства нового типу, заснованого не лише на економічній взаємодії, але й на спільній відповідальності за безпеку, європейську ідентичність та миропорядок у XXI столітті. Українсько-німецькі відносини стали багатокomпонентною системою, яка включає не лише урядовий діалог, але й широку мережу економічних, культурних та гуманітарних інститутів. Ці структури забезпечують сталість

співпраці навіть у кризових умовах і створюють основу для її подальшого поглиблення в умовах післявоєнного відновлення України та її інтеграції до Європейського Союзу.

3.2 Основні напрями та проблеми двостороннього співробітництва

Українсько-німецьке співробітництво у XXI столітті перетворилося із звичайного дипломатичного діалогу на багаторівневе стратегічне партнерство. Якщо у 1990-х роках Німеччина сприймала Україну переважно як пострадянську державу, що потребує стабілізації та реформ, то сьогодні вона визнає її ключовим елементом європейської безпеки, енергетичної незалежності та нового політичного балансу в Європі. Після 2014 року, а особливо від 2022 року, співпраця між країнами охоплює не лише політичну сферу, а й оборону, економіку, гуманітарну підтримку, енергетичну безпеку, відбудову, цифрову інфраструктуру, освіту, культуру та науку.

Економічне співробітництво є одним із ключових напрямів українсько-німецьких відносин. Німеччина входить до трійки найбільших торговельних партнерів України в ЄС та залишається провідним інвестором у промисловість, машинобудування, енергетику, ІТ та логістику України [11; 18]. У 2021 році товарообіг між країнами перевищив €7,7 млрд, а у 2023 – понад €10 млрд, попри війну [16]. Україна експортує до Німеччини переважно аграрну продукцію, метал, електротехніку, ІТ-послуги, деревину, тоді як імпортує машинобудівне обладнання, автомобілі, медичну техніку, хімію, промислові компоненти (див. рис.3.4).

В Україні працює понад 2000 німецьких компаній або спільних підприємств, серед яких Siemens, BASF, Bayer, METRO, Henkel, DHL, Volkswagen, Bosch, Leoni. Окрім цього, KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau) та GIZ (Німецьке товариство міжнародного співробітництва) фінансують численні проєкти з модернізації інфраструктури, енергоефективності, реформування місцевого самоврядування, системи охорони здоров'я [11; 35].

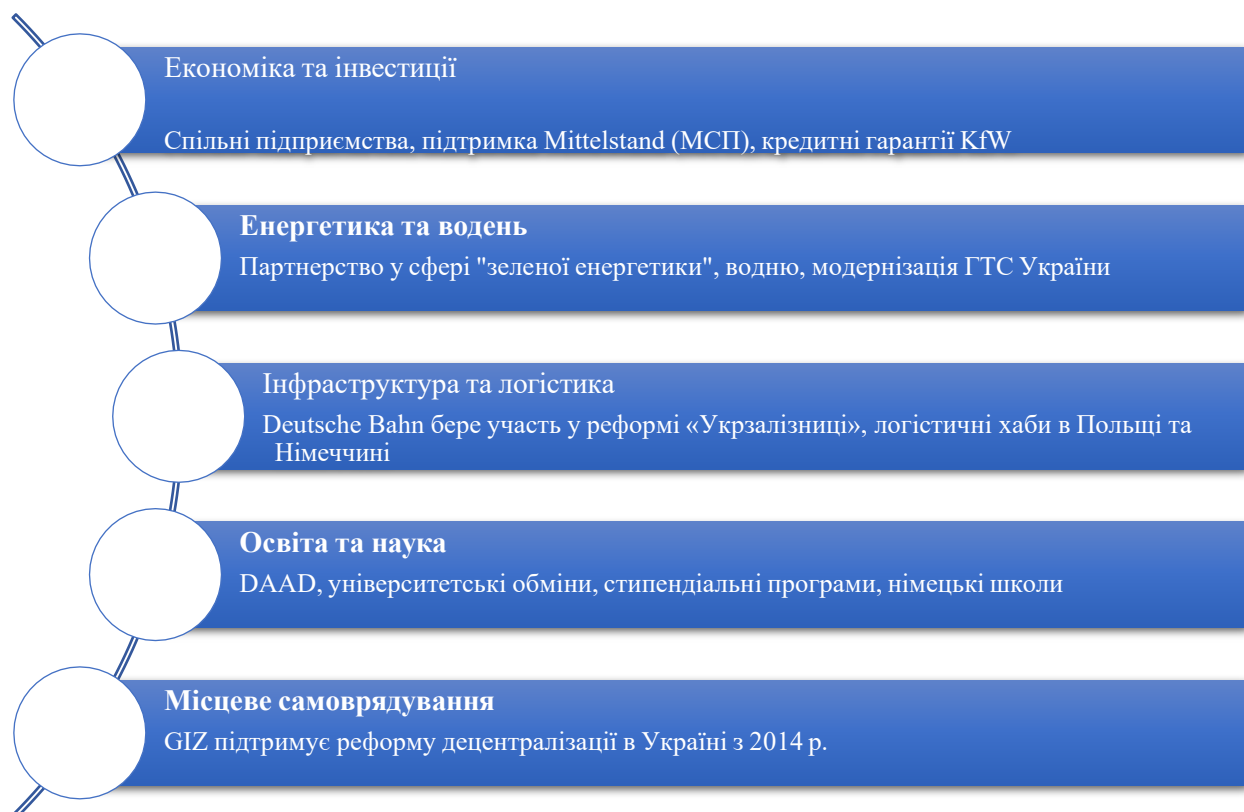

Рис 3.4. Основні напрями українсько-німецького співробітництва в контексті європейської інтеграції [; 34; 35 ;36]

Більшість іноземних інвестицій йде у промисловість, логістику, агросектор, ІТ-аутсорсинг, виробництво автокомпонентів (особливо у Західній Україні). Після 2014 року, а особливо після 2022 року, значно активізувалася діяльність Німецько-Української промислово-торговельної палати (АНК Ukraine), яка працює як міст між бізнесами обох країн.

Українсько-німецькі відносини вийшли за межі класичного дипломатичного партнерства і сьогодні мають стратегічний характер, побудований на взаємних інтересах: для України – це безпека, європейська інтеграція та відбудова; для Німеччини – стабільна Східна Європа, посилення ЄС, обмеження впливу Росії й Китаю та збереження демократичного світопорядку.

Політичний діалог між Україною та Німеччиною завжди був ключовим виміром двосторонніх відносин, але його значення особливо зросло після 2014

року та набуло критичного характеру з початком повномасштабної війни у 2022 році [56]. Німеччина – один із головних західних партнерів України в Європейському Союзі, НАТО, G7, ООН та ОБСЄ. Саме через Берлін значною мірою визначався характер політики ЄС щодо України – від санкцій проти Росії до підтримки реформ, безвізового режиму та Угоди про асоціацію.

Після окупації Криму та війни на Донбасі у 2014 р. Німеччина стала провідним медіатором у врегулюванні конфлікту, ініціювавши разом із Францією так званий Нормандський формат [57]. Мінські угоди 2014 та 2015 років були досягнуті саме під тиском і за участі канцлера Ангели Меркель. Німеччина також стала головним адвокатом збереження та продовження економічних санкцій ЄС проти Росії, попри позиції деяких країн, які виступали за їх скасування.

Після 24 лютого 2022 року відбулося радикальне переосмислення німецької зовнішньої політики. Канцлер Олаф Шольц оголосив у Бундестазі про «Zeitenwende» (злам епох) – відмову від політики обережності та діалогу з Росією, перехід до підтримки України як гаранта європейської безпеки. Це означало:

- постачання Україні важкого озброєння, чого раніше не робила жодна німецька влада;
- створення спеціального оборонного фонду у 100 млрд євро;
- нарощування оборонного бюджету Німеччини понад 2% ВВП;
- посилення військової присутності ФРН на східному фланзі НАТО (Литва, Словаччина);
- визнання України ключовим партнером у побудові «нової архітектури безпеки Європи».

Загальна сума військової допомоги становить понад 17 млрд євро станом на 2024 рік, що робить ФРН другим постачальником зброї Україні у світі після США [37; 27]. Вона поставила або профінансувала системи IRIS-T, Gepard, Leopard 2, Patriot, Marder, артилерію, дрони, техніку розмінування, боєприпаси та обладнання для кіберзахисту. Також на території Німеччини українські

військові проходять навчання за стандартами НАТО (полігони Графенвер, Вільдфлексен). Загальна сума військової допомоги становить понад 17 млрд євро станом на 2024 рік, що робить ФРН другим постачальником зброї Україні у світі після США [37; 27].

Паралельно Німеччина активно лобіює європейську інтеграцію України. У червні 2022 року Олаф Шольц у Києві публічно заявив, що підтримує надання Україні статусу кандидата в члени ЄС [58]. Цей крок став символічним відходом від традиційної обережної політики Берліна та підтвердив, що Україна розглядається як частина європейської політичної спільноти. Німеччина також підтримує участь України у спільній зовнішній та безпековій політиці ЄС, у військовій місії ЄС з тренування українських військових (EUMAM Ukraine), а також у форматах G7 та Рамштайн.

Отже, політичне та безпекове співробітництво між Україною та Німеччиною стало стратегічним і системним. Якщо до 2014 року Берлін займав позицію стриманого спостерігача, то після 2014 року – посередника й дипломата, а після 2022 року – активного союзника та співтворця нової європейської безпеки разом з Україною.

Окремим і надзвичайно важливим виміром є енергетика. До 2022 року Німеччина залишалася критично залежною від поставок російського газу і розглядала Україну як транзитну державу в контексті проектів Nord Stream 1 і 2. Україна, зі свого боку, виступала категоричним противником Nord Stream 2, оскільки він позбавляв її транзитних доходів і посилював енергетичну залежність Європи від Росії [60]. Берлін тривалий час намагався поєднати підтримку України з прагматичними енергетичними інтересами. Це стало однією з найбільших суперечностей у відносинах двох держав.

Ситуація кардинально змінилася після 24 лютого 2022 року. Німеччина заморозила сертифікацію Nord Stream 2, скоротила імпорту російського газу до нуля і почала шукати альтернативи – зріджений газ (LNG), відновлювану енергетику, спільні проекти з Україною у сфері “зеленого” водню, модернізації електромереж та збереження критичної інфраструктури. Зокрема, було

підписано Німецько-українське енергетичне партнерство, що передбачає перехід до відновлюваної енергетики, розвиток біогазу, вітрових, сонячних станцій, збереження української ГТС у новому форматі.

Німецький банк розвитку KfW відкрив спеціальні фінансові лінії для підтримки українських підприємств, енергетичних компаній, будівництва житла для ВПО та відновлення інфраструктури у прифронтових регіонах. Введено програми EU4Business, ReACT4UA, гранти малому та середньому бізнесу, інвестиції у логістику, порти, залізниці.

Таким чином, економічне та енергетичне співробітництво України і Німеччини стало фундаментом стратегічних відносин. Воно поєднує традиційний торгівельний інтерес із новою логікою – відбудова України, декарбонізація ЄС та енергетична незалежність від Росії. Проте ці ж напрями породжують і проблеми – від бюрократичних процедур та корупції в Україні до політичних дискусій у Німеччині щодо обсягів підтримки України.

Гуманітарна та культурно-освітня співпраця між Україною та Німеччиною є одним із найбільш стабільних і водночас стратегічно важливих напрямів двосторонніх відносин [61]. Якщо політичні та економічні контакти часом залежали від зміни урядів або міжнародної ситуації, то гуманітарний і освітній діалог залишався незмінним чинником зближення суспільств. Він сформував своєрідний «соціальний фундамент партнерства», який значною мірою визначає довіру між державами.

Першим та найпомітнішим інструментом культурної дипломатії став Goethe-Institut, що розпочав діяльність у Києві в 1993 році. Його діяльність охоплює мовну освіту, підтримку культурних проєктів, обмін митцями, організацію виставок, кінопоказів, театральних постановок [62]. Інституція стала головним центром поширення німецької мови в Україні. Паралельно активно працює DAAD (Німецька служба академічних обмінів), яка щорічно надає сотні стипендій студентам, аспірантам та викладачам з України для навчання у німецьких університетах, наукових стажувань, спільних досліджень та проєктів з академічної мобільності.

Серед організацій, які представляють політичні та суспільно-політичні цінності Німеччини, варто відзначити фонди політичних партій: Фонд Конрада Аденауера (CDU), Фрідріха Еберта (SPD), Ганса Зайделя (CSU), Гайнріха Белля (Bündnis 90/Die Grünen), Фонд Фрідріха Науманна (FDP) [63]. Вони працюють над розвитком місцевого самоврядування, прав людини, журналістики, політичної освіти, гендерної рівності та демократії.

Окремий вимір гуманітарної співпраці формується навколо міграції та біженців. За даними Федерального міністерства внутрішніх справ Німеччини, до 2022 року у ФРН проживало близько 150 тисяч українців [64; 65]. Після початку повномасштабного вторгнення РФ ця цифра різко зросла – станом на 2024 рік у Німеччині проживає понад 1 мільйон громадян України, яким було надано тимчасовий захист згідно з Директивою ЄС 2001/55/ЄС [11]. Вони отримали доступ до медицини, шкільної освіти, ринку праці, соціального страхування. Німеччина стала однією з найважливіших країн Європи для прийому українців.

Водночас така масштабна міграція несе й виклики: інтеграція українських дітей у німецькі школи; мовний бар'єр; визнання дипломів і кваліфікацій; навантаження на систему охорони здоров'я, житловий фонд; частина суспільства в Німеччині підтримує допомогу Україні, але існують і настрої втоми, бажання «миру за будь-яку ціну».

Разом із тим, гуманітарний вимір співпраці став каналом «м'якої сили», який зміцнює позитивне ставлення між суспільствами, робить партнерство між Україною та Німеччиною не лише політичним проєктом урядів, а взаємодією людей, університетів, культурних інституцій, підприємців і волонтерів.

Попри стратегічний характер партнерства між Україною та Німеччиною, двосторонні відносини залишаються складними і нерідко супроводжуються політичними, економічними та ідеологічними суперечностями [66]. Однією з головних проблем тривалий час була різниця у підходах до Росії. Німеччина протягом багатьох років здійснювала політику «Wandel durch Handel» – «зміни через торгівлю», вважаючи, що економічна взаємозалежність із Москвою

забезпечуватиме стабільність і мир. Україна ж, маючи досвід колоніального минулого та агресивної політики РФ, наполягала на її стримуванні, а не інтеграції [67]. Ці відмінності проявилися особливо яскраво під час дискусій навколо газопроводу Nord Stream 2, який з українського боку розглядався як загроза енергетичній безпеці та геополітичний інструмент Москви. Німеччина до 2022 року продовжувала підтримувати цей проєкт, що негативно впливало на довіру між Києвом і Берліном [31; 32].

Іншою проблемою стало повільне ухвалення рішень щодо військової допомоги [37]. Протягом перших місяців після повномасштабного вторгнення Росії до України Німеччину часто критикували за «занадто обережну позицію». Рішення про постачання танків Leopard 2, систем ППО Patriot та ракет Taurus супроводжувалося внутрішніми політичними дискусіями, побоюваннями ескалації та втягнення НАТО у війну. Частина німецьких політиків, особливо з партій SPD та Die Linke, закликала до «заморожування війни» або «переговорів з Росією за будь-яких умов», що викликало нерозуміння в Україні.

Суттєвим викликом є також енергетична залежність Німеччини від Росії, яка існувала до 2022 року. Близько 55 % газу та 35 % нафти імпортувалися з РФ. Це створювало політичні обмеження для Берліна у підтримці більш жорсткої лінії щодо Москви [68]. Лише після вторгнення Росії в Україну ФРН розпочала радикальну перебудову енергетичної політики: заморожено Nord Stream 2, введено LNG-термінали, розпочато імпорт газу зі США, Норвегії та Катару, активізовано «зелений водень» та відновлювану енергетику спільно з Україною.

Із українського боку також існують проблеми - корупція, повільність судової реформи, непрозорість держуправління, що зменшує готовність німецького бізнесу вкладати кошти в Україну [2, с. 14]. Німецькі інвестори неодноразово зазначали, що головними бар'єрами є нестабільна податкова політика, право власності, ризики війни та відсутність страхування інвестицій. У відповідь Німеччина ініціювала програму UREI – Ukraine Reconstruction and

Economic Integration, а також створення механізмів експортного кредитного страхування Hermes для інвесторів у відбудову України.

Додатковим аспектом є суперечки в німецькому суспільстві. Частина громадськості активно підтримує Україну, однак існують рухи «Wir müssen Frieden schaffen» («ми повинні домовлятися про мир»), які виступають проти постачання озброєнь [69]. Політичні сили, як-от AfD та Die Linke, використовують тему війни для критики уряду, що впливає на внутрішній консенсус щодо підтримки України. У свою чергу, українське суспільство іноді висловлює недовіру до Німеччини через повільність рішень або попередню співпрацю з РФ - що також створює емоційні бар'єри.

Таким чином, попри глибину співпраці, українсько-німецькі відносини залишаються багатошаровими та складними. Їхній розвиток потребує не лише політичної волі, а й усунення структурних протиріч - від енергетичної залежності та повільності реформ до різного історичного досвіду та безпекового мислення.

3.3. Роль Німеччини у підтримці європейської інтеграції України

Роль Німеччини в процесі європейської інтеграції України є визначальною, оскільки Берлін є найбільш впливовою державою Європейського Союзу за економічною потужністю, політичним впливом та формуванням стратегічного курсу ЄС. ФРН не лише визначає економічну політику Євросоюзу, але й має особливу вагу у зовнішній політиці, безпековому секторі, санкційній політиці проти Росії та у формуванні спільних рішень ЄС щодо розширення.

Саме Німеччина була однією з перших держав, які підтримали європейський вибір України ще у 1990-х роках [1, с. 44]. Берлін визнав важливість України як складової стабільної Європи та послідовно сприяв її економічному реформуванню, демократичній трансформації та зближенню з ЄС через участь у програмах TACIS, Twinning, GIZ, KfW (див. рис. 3.5).

Рис 3.5. Роль Німеччини у ключових етапах євроінтеграції України [1; 2; 3; 13]

Водночас німецька підтримка ніколи не була однозначно швидкою або автоматичною – політика ФРН завжди поєднувала єврооптимізм щодо України з обережним прагматизмом, враховуючи вплив Росії, європейську енергетичну безпеку та внутрішню політичну дискусію. Саме через це Берлін відіграв роль не лише партнера, але й «фільтра рішень», стримуючи радикальні кроки, але системно спрямовуючи Київ у європейський простір.

Підтримка Німеччиною європейського курсу України не була миттєвою, а формувалася поступово – від декларативної згоди у 1990-х роках до реальних дій, спрямованих на інтеграцію України до європейського простору. У політичному сенсі Берлін відіграв ключову роль під час трьох історичних моментів: визнання незалежності України, Помаранчевої революції 2004 року та Революції Гідності 2013–2014 років [50].

Під час потрясінь 2004 року Німеччина не допустила міжнародної ізоляції України. Канцлер Герхард Шрöder тоді не тільки визнав політичну кризу в Києві, але й виступив із закликом до мирного вирішення, сприяв роботі ОБСЄ та підтримав проведення повторного голосування, яке фактично легітимізувало перемогу демократичних сил. Саме з цього моменту Україна почала

розглядатися у Німеччині як потенційний партнер, а не лише як пострадянська держава.

Другий ключовий момент – Революція Гідності 2013–2014 років. Німеччина була серед тих країн ЄС, які відкрито засудили насильство української влади проти протестувальників і закликали Януковича підписати Угоду про асоціацію з ЄС. Міністр закордонних справ ФРН Франк-Вальтер Штайнмаєр прибув до Києва у лютому 2014 р. разом зі своїми колегами з Франції та Польщі, ставши одним з посередників, що досягли угоди між владою та опозицією 21 лютого 2014 року [70]. Попри те, що ця домовленість не врятувала режим Януковича, вона засвідчила: без участі Німеччини вирішення української кризи в Європі неможливе.

Після 2014 року ФРН відіграла особливу роль у підтримці реформ, верховенства права, децентралізації, антикорупційних інституцій (НАБУ, НАЗК, ВАКС) через GIZ, KfW, Європейську комісію [11; 3]. Крім того, Німеччина є найбільшим платником до бюджету ЄС, забезпечуючи понад 25 % фінансування Євросоюзу, з якого також фінансуються програми допомоги Україні (EU4Business, U-LEAD, Erasmus+) [22; 18].

Берлін відіграв ключову роль у створенні механізму Східного партнерства, а також у запровадженні для України безвізового режиму, що набув чинності з 11 червня 2017 року. Це стало реальним символом довіри між Україною та ЄС – і Німеччина активно впливала на те, щоб українська сторона виконала всі 144 критерії, включно з біометричним контролем, реформою прикордонної служби, боротьбою з корупцією [31].

Не менш важливим стало те, що Німеччина лобіювала для України макрофінансову допомогу ЄС, liberalization of trade (DCFTA), участь у програмах Horizon 2020 та Erasmus+. Усі ці кроки свідчать: ще до 2022 року Берлін не лише підтримував український шлях до Європи, але й фактично був головним «архітектором» її поступової інтеграції через реформи, стандарти ЄС та інституційну співпрацю [5; 11].

Під час потрясінь 2004 року Німеччина не допустила міжнародної ізоляції України. Канцлер Герхард Шрьодер тоді не тільки визнав політичну кризу в Києві, але й виступив із закликом до мирного вирішення, сприяв роботі ОБСЄ та підтримав проведення повторного голосування, яке фактично легітимізувало перемогу демократичних сил. Саме з цього моменту Україна почала розглядатися у Німеччині як потенційний партнер, а не лише як пострадянська держава.

Німеччина відіграє ключову роль не лише у політичному визнанні європейського курсу України, але й у практичному забезпеченні реформ, що є необхідними для вступу до ЄС. Йдеться про фінансову, технічну, експертну та інституційну підтримку [51]. Саме ФРН є найбільшим двостороннім донором України серед держав Євросоюзу та одним з основних виконавців програм ЄС з модернізації українських державних інституцій.

Важливим інструментом стала діяльність GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit), яка працює в Україні з 1993 року. Ця організація допомагає у реформах децентралізації, державного управління, енергетики, охорони здоров'я, кліматичної політики та цифровізації державних послуг. Програми GIZ – «U-LEAD з Європою», «Підтримка реформи державного управління», «Енергоефективність у громадах», «Реформа профосвіти» – спрямовані на адаптацію українських інституцій до стандартів ЄС [62].

Другим важливим механізмом є банк KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau), який фінансує проєкти у сфері інфраструктури, енергетики, логістики, водопостачання, відбудови житла та підтримки малого бізнесу [37]. Наприклад, через KfW було профінансовано: модернізацію київського метрополітену, закупівлю обладнання для лікарень, реконструкцію шкіл на Донбасі, підтримку проєктів ВПО, децентралізацію теплопостачання у Львові та Житомирі.

Німеччина також активно впливає на виконання Угоди про асоціацію Україна–ЄС, що передбачає адаптацію українського законодавства до норм ЄС у сферах конкуренції, держзакупівель, енергетики, транспорту, екології, цифрового ринку та правосуддя. У межах цієї угоди активно діють програми

EU4Reform, EU4Business, EU4Digital, Eastern Partnership Civil Society Facility, значну частину яких реалізують саме німецькі партнери.

Окремо слід виділити фінансову підтримку державного бюджету України, яка подається через механізм EU Macro-Financial Assistance – спільно з урядом ФРН і Європейською Комісією. У 2022–2024 роках лише Берлін виділив понад 12 млрд євро на підтримку українських державних фінансів, стабілізацію гривні, виплати пенсій, соціальні програми та гуманітарну допомогу.

Після повномасштабної агресії Росії (2022 р.) канцлер Олаф Шольц публічно підтримав членство України в ЄС, заявивши: «Україна належить до європейської сім'ї» [25]. Саме ФРН відіграла вирішальну роль у переконанні більш скептичних держав (Нідерланди, Данія, Угорщина), після чого 23 червня 2022 р. Україна офіційно отримала статус країни-кандидата [24].

У сфері державного управління Німеччина допомагає реформувати антикорупційні органи, судову систему, митницю, податкову службу. Важливою є підтримка діджиталізації держави – Україна стала першою країною поза ЄС, яка отримала доступ до європейської мережі цифрової ідентифікації eID та входить до цифрової програми EU Digital Europe.

Крім того, Німеччина бере на себе значну частину відповідальності за план відбудови України (Ukraine Recovery) [51]. У Берліні відбуваються щорічні конференції по реконструкції України, де Берлін ініціює створення «Мартенівського плану для України», що поєднує фінансову допомогу, приватні інвестиції та контроль реформ.

Важливою складовою німецької підтримки європейської інтеграції України стало посилення ролі ФРН у координації міжнародних донорських зусиль, спрямованих на модернізацію української економіки та адміністративної системи відповідно до стандартів ЄС [50]. Німеччина активно підтримує роботу Платформи донорів для України, створеної за ініціативи Європейської комісії, Світового банку та уряду України, забезпечуючи стратегічну узгодженість між гуманітарними, фінансовими та структурними

проектами. Такий підхід відповідає концепції «ефективного партнерства розвитку», закладеній у німецькій зовнішній політиці ще з початку 2000-х років.

Поступово співпраця між Україною та Німеччиною набула системного характеру, охоплюючи не лише економічну та інституційну, але й безпекову, екологічну та технологічну площини. У 2023–2025 рр. особливого значення набули ініціативи щодо зміцнення обороноздатності України, розвитку військово-технічної співпраці, підтримки кібербезпеки та енергетичної стійкості [53]. Створення двосторонньої Робочої групи з безпекових гарантій засвідчило перехід від виключно економічної допомоги до формування комплексного партнерства, що охоплює політичну, оборонну та гуманітарну сфери.

Окрему увагу Берлін приділяє інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Йдеться про поступове включення українських підприємств до європейських виробничих ланцюгів, гармонізацію технічних стандартів і сертифікаційних вимог, а також адаптацію до положень Європейського зеленого курсу. У межах цього напрямку Німеччина ініціювала спільні проекти з модернізації енергетичної інфраструктури, розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності житлового сектору та впровадження систем управління відходами за моделями ЄС [34]. Пріоритетним стало партнерство між Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz та Міністерством енергетики України щодо «зеленого відновлення» та підготовки до участі України у Carbon Border Adjustment Mechanism.

Не менш значущим напрямом є співпраця у сфері освіти, науки та культури. Через DAAD, Goethe-Institut, Friedrich-Ebert-Stiftung і Konrad-Adenauer-Stiftung Німеччина фінансує програми академічних обмінів, дослідницькі стипендії, навчальні курси для держслужбовців і журналістів, спрямовані на поширення європейських цінностей і демократичної культури управління. Ці проекти сприяють формуванню нового покоління українських

фахівців, орієнтованих на стандарти ЄС і готових реалізовувати реформи всередині країни.

Важливо підкреслити, що німецька політика щодо України ґрунтується на поєднанні ціннісного підходу та прагматизму. З одного боку, Берлін виступає за визнання України частиною європейської політичної спільноти, а з іншого – наполягає на необхідності глибоких структурних реформ, прозорості використання коштів і дотриманні принципів верховенства права. Такий баланс між підтримкою та вимогливістю є характерною рисою німецької дипломатії, що підвищує ефективність інтеграційних процесів і забезпечує сталість результатів.

Зростає й роль німецького бізнесу у процесах відновлення та євроінтеграції України. Провідні компанії, такі як Siemens Energy, BASF, Deutsche Bahn, Allianz і Volkswagen Group, беруть участь у проєктах модернізації транспортної, енергетичної та промислової інфраструктури [22]. Їх діяльність не лише сприяє економічному зростанню, а й формує практичні механізми наближення українських підприємств до європейських стандартів корпоративного управління, екологічної відповідальності та інноваційного розвитку.

Після 2022 року німецька допомога набула стратегічного виміру, коли економічна підтримка поєднується з безпековою і політичною. Програма Ukraine Compact 2030, що розробляється за участі німецького уряду та Єврокомісії, має на меті створення довгострокової рамки співпраці, яка визначить умови вступу України до ЄС, механізми контролю реформ і фінансування ключових секторів – енергетики, транспорту, судочинства, освіти. Передбачається, що Берлін відіграватиме провідну роль у цій архітектурі як гарант прозорості та політичної консолідації [42].

У 2023–2025 рр. значну увагу Берлін приділив також створенню та впровадженню механізмів транспарентного моніторингу та оцінки ефективності донорської підтримки Україні. Зокрема, створена на базі уряду ФРН «German Platform for the Reconstruction of Ukraine» (GP RU) функціонує як

консультативно-координаційний майданчик, що забезпечує регулярний обмін між німецьким бізнес-середовищем, громадськими організаціями, муніципалітетами та академічною спільнотою України щодо потреб у відбудові, пріоритетів фінансування та стандартів управління проєктами. Ця ініціатива створює умови для горизонтальної залученості не лише державних акторів, але й місцевих влад та громадянського суспільства, що особливо важливо для адаптації українських територій до стандартів управління ЄС.

Підвищення ролі підзвітності та контролю за використанням коштів стало одним із важливих напрямів німецької політики. Берлін спільно з українським урядом та міжнародними організаціями запровадив платформу спільної оцінки «Rapid Damage & Needs Assessment» (RDNA) за участю European Commission, World Bank та ФРН [37]. Такий інструмент дозволяє визначати, адаптувати й коригувати фінансову й операційну підтримку таким чином, щоб реформи, передбачені інституційною інтеграцією України до ЄС, мали передбачувані результати. У контексті наближення до європейських інституцій це означає, що допомога передбачає не лише обсяг коштів, а й відповідність процедур, управлінських стандартів та цінностей.

Особливу увагу Німеччина приділяє співпраці на субнаціональному – муніципальному – рівні. Так, на конференції «7th German-Ukrainian Municipal Partnership Conference» (Мюнстер, червень 2025) зустрілися понад 500 представників регіональних і місцевих органів влади двох країн, щоб обговорити відбудову інфраструктури, енергетичну стійкість громад та імплементацію європейських стандартів міського управління. Це свідчить, що німецька підтримка інтеграції України до ЄС спрямована не лише на рівень національної політики, а й на практичне наближення управлінських систем і стандартів ЄС на базовому громадському рівні [22].

У технічному плані Німеччина також забезпечує підтримку щодо цифровізації державних послуг та переходу до єдиного цифрового ринку ЄС. Науково-дослідні організації ФРН, зокрема «Fraunhofer-Gesellschaft» спільно з українськими партнерами створили альянс, що спрямований на модернізацію

науково-технологічної бази України та підготовку кадрів для інноваційних секторів. Цей аспект є важливим у контексті інтеграції України до цифрового ринку ЄС, оскільки він передбачає не лише нормативне наближення, а й технологічну спроможність України відповідати вимогам європейського простору. Крім того, Німеччина бере активну участь у структурному укріпленні співпраці між українським приватним сектором та німецькими компаніями, що реалізують проекти модернізації інфраструктури, енергетичного сектору та логістичних систем. Згідно з аналізами компанії KPMG, така двостороння співпраця виводить українську економіку на «стацію» прямого включення до європейських ланцюгів вартості, що суттєво підвищує шанс її успішного входження до єдиного ринку.

З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що роль Німеччини у підтримці європейської інтеграції України виходить за рамки простого донорства чи політичної підтримки: вона формує системну архітектуру співпраці, яка поєднує політичну волю, фінансові ресурси, технологічну підтримку, інституційну модернізацію та горизонтальне включення на муніципальному рівні.

Висновки до розділу 3

Дослідження ключових проблем, тенденцій і перспектив подальшого розвитку зовнішньополітичної діяльності Німеччини в межах Європейського Союзу дозволило сформуванню цілісного уявлення про характер сучасних викликів, внутрішні й зовнішні обмеження та можливі напрями поглиблення німецького впливу на формування європейського курсу. Виявлені у розділі тенденції засвідчують, що зовнішня політика Німеччини перебуває у стані глибокого перегрупування, зумовленого зміною глобальної структури безпеки, трансформацією європейської політики та необхідністю адаптації до нових геополітичних реалій.

Розгляд сучасних викликів для Німеччини у сфері зовнішньої політики ЄС дав змогу з'ясувати, що найбільш суттєві труднощі пов'язані з переглядом

підходів до питань оборонної спроможності, енергетичної стійкості, стратегічної автономії Європейського Союзу та взаємодії з ключовими глобальними акторами. Встановлено, що російсько-українська війна стала визначальним чинником, який спричинив перехід Німеччини від традиційної обережності до концепції «поворотної точки», що передбачає зміцнення військових можливостей країни, розширення безпекової підтримки союзників та активнішу участь у виробленні спільних європейських рішень.

Вивчення перспектив зовнішньої політики Німеччини засвідчило, що Німеччина прагне відігравати провідну роль у формуванні стратегічних напрямів діяльності Європейського Союзу, зокрема у сфері оборонної інтеграції, енергетичної кооперації, цифрової політики, кліматичної дипломатії та зміцнення партнерства зі Сполученими Штатами й іншими демократичними державами. Встановлено, що Німеччина розглядає свою участь у зовнішньополітичних процесах ЄС як інструмент забезпечення довгострокової стабільності, запобігання конфліктам та підтримки міжнародного правопорядку.

Окрему увагу приділено особливостям розвитку україно-німецького співробітництва в контексті європейської зовнішньої політики. З'ясовано, що війна РФ проти України стала каталізатором глибокої трансформації німецьких підходів до підтримки України, що включає посилення військово-технічної допомоги, участь у відбудові, розширення енергетичної, гуманітарної та політичної підтримки, а також долучення до реалізації європейського курсу України. Виявлено, що співпраця між державами має довгостроковий характер і здатна стати одним із центральних елементів нової архітектури європейської безпеки.

Узагальнюючи результати третього розділу, можна зробити висновок, що зовнішня політика Німеччини перебуває на етапі масштабної переорієнтації, у межах якої держава прагне поєднати власні національні інтереси з потребами колективної європейської безпеки та глобальної стабільності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження ролі Німеччини у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу дозволило виконати всі поставлені завдання та сформувані цілісне бачення теоретичних засад, еволюції зовнішньої політики ФРН, механізмів її впливу на ЄС, ключових напрямів участі держави у зовнішньополітичній діяльності Союзу, а також проблем і перспектив українсько-німецького співробітництва в умовах сучасних глобальних і регіональних викликів. Основні результати дослідження можна представити таким чином:

1. На основі вивчення теоретичних підходів до ролі держав-членів у формуванні зовнішньої політики ЄС розкрито ключові положення неореалістичної, ліберальної та конструктивістської традицій. Показано, що держави залишаються центральними акторами зовнішньої політики, а їхній вплив визначається поєднанням матеріальних ресурсів, інституційної представленості, нормативної ідентичності та здатності формувати європейський порядок денний. Доведено, що модель взаємодії між національним і наднаціональним рівнями у сфері CFSP/CSDP є гнучкою та залежить від політичної волі держав-членів, що особливо актуально в контексті діяльності Німеччини.

У межах дослідження з'ясовано, що теоретичні концепції дозволяють пояснити багатовимірність європейської зовнішньої політики: держави-члени одночасно обмежують і стимулюють інтеграційні процеси, діючи як носії власних інтересів і як учасники колективного прийняття рішень. Показано, що для Німеччини характерним є поєднання нормативного підходу, орієнтованого на багатосторонність, і прагматичних стратегій, що забезпечують її ключову роль у зовнішній політиці ЄС.

2. У процесі дослідження еволюції зовнішньої політики Німеччини у постбіполярний період встановлено, що після завершення «холодної війни» держава зазнала глибоких трансформацій зовнішньополітичних пріоритетів.

Показано, що об'єднання Німеччини, зміна стратегічного середовища, розширення ЄС, виклики безпеці та кризові події початку ХХІ століття сприяли формуванню нового зовнішньополітичного курсу Німеччини. Доведено, що Німеччина послідовно зміцнювала свою міжнародну суб'єктність, переходячи від політики стриманості до активнішого залучення у питання миротворчості, дипломатичного посередництва, безпекової співпраці й стабілізаційних операцій.

Встановлено, що у постбіполярний період німецька зовнішня політика розвивалася на основі концепцій «цивільної сили» та «нормативного лідерства», які забезпечували її вплив на формування європейських політик. Особливе значення мали питання енергетики, східного партнерства та російсько-української війни, що визначили потребу в оновленні зовнішньополітичних підходів Німеччини у бік посилення оборонного потенціалу та відповідальності у європейській безпеці.

3. У межах третього завдання визначено механізми впливу Німеччини на формування зовнішньої політики ЄС. З'ясовано, що значення держави ґрунтується на поєднанні її економічної потужності, політичної ваги, інституційної активності в структурах ЄС та здатності формувати спільні рішення через дипломатичні й координаційні інструменти. Показано, що участь Німеччини в роботі Європейської Ради, Ради ЄС, взаємодія з Європейською службою зовнішніх дій та ініціювання спільних європейських проєктів дозволяють їй впливати на зміст і пріоритети зовнішньої політики Союзу.

Дослідження підтвердило, що німецький вплив є системним і проявляється в енергетичній дипломатії, санкційній політиці, безпекових рішеннях, трансатлантичних відносинах і підтримці стратегічної стабільності в Європі. Німеччина виступає як ключовий актор, здатний поєднати власну політику зі спільними європейськими механізмами, формуючи узгоджені підходи до зовнішніх викликів.

4. Дослідження основних напрямів участі Німеччини у зовнішній політиці ЄС дозволило висвітлити її роль у питаннях безпеки, оборони,

енергетичної трансформації, цифрової дипломатії, політики сусідства та підтримки України. Встановлено, що ФРН є ключовим прихильником посилення європейської оборонної співпраці, активно бере участь у формуванні санкційних режимів проти Росії, підтримує ініціативи ЄС із кризового реагування та сприяє посиленню трансатлантичного партнерства.

З'ясовано, що участь Німеччини у зовнішній діяльності ЄС спрямована на забезпечення стабільності європейського простору, зміцнення спільних інституцій і підтримку держав, що прагнуть інтеграції до ЄС. Особливо важливим напрямом стало поглиблення співпраці з Україною у сфері безпеки, енергетики та економічного відновлення.

5. Завершальним завданням було з'ясувати проблеми та перспективи україно-німецького співробітництва. Дослідження показало, що ключові проблеми випливають із різниці в політичних підходах, темпів ухвалення рішень та історичних аспектів німецької зовнішньої політики, але одночасно встановлено значний потенціал двостороннього партнерства. Визначено, що пріоритетними напрямками співробітництва є оборона й безпека, енергетична стійкість, цифрова трансформація, участь Німеччини у відбудові України, розширення освітніх, наукових і технологічних ініціатив.

Доведено, що україно-німецьке співробітництво набуває стратегічного характеру та стає важливим чинником європейської стабільності у довгостроковій перспективі, особливо в контексті післявоєнної реконструкції та інтеграції України до ЄС.

Узагальнюючи результати роботи, можна зробити висновок, що роль Німеччини у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу є складним і багаторівневим явищем, що визначається взаємодією її національних інтересів, інституційних можливостей ЄС та динаміки міжнародної системи. Німеччина продовжує відігравати провідну роль у формуванні європейських рішень у сфері безпеки, економіки та дипломатії, а розвиток україно-німецького партнерства стає одним із ключових чинників стабільності та стратегічного розвитку Європи у XXI столітті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Т. С. Політика Європейського Союзу щодо України в умовах російсько-української війни 2014–2024 рр. *Національний авіаційний університет. Репозитарій НАУ*. 2024. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/65645> (дата звернення: 05.09.2025).
2. Зайцева-Калаур І., Паращук Л., Дідушин В. Відносини Україна – ЄС у сфері зовнішньої, безпекової та міграційної політики у період повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Актуальні проблеми політики*. 2023. № 71. URL: <https://surl.li/umojmh> (дата звернення: 06.09.2025).
3. Іванова Ю. Зовнішня політика Федеративної Республіки Німеччина у 2014–2024 рр. *Студентська наукова база КУБГ*. 2024. URL: <https://studbase.kubg.edu.ua/article/9364> (дата звернення: 08.09.2025).
4. Мойсюк В. Європейська зовнішня політика щодо євроінтеграційного курсу України (на прикладі німецько-української взаємодії під час канцлерства Ангели Меркель). *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2022. № 2. С. 41–49. URL: <https://surl.lu/nousjf> (дата звернення: 04.09.2025).
5. Чернявський А., Завгородня В. Вплив російсько-української війни на розвиток європейської дипломатичної служби. *Вісник Ужгородського університету. Серія: Право*. 2022. № 1. С. 54–62. URL: <https://surl.li/heuxci> (дата звернення: 07.09.2025).
6. Helwig N., Siddi M. German Leadership in the Foreign and Security Policy of the European Union. *German Politics*. 2020. Vol. 29 (1). P. 1–18. URL: <https://surl.li/qsgquz> (дата звернення: 09.09.2025).
7. Freudlsperger C., Weinrich M. Decentralized EU Policy Coordination in Crisis? The Case of Germany. *Journal of Common Market Studies*. 2021. Vol. 59 (5). P. 1225–1242. URL: <https://surl.li/vjxnbz> (дата звернення: 10.09.2025).

8. Bartenstein A., Wessels W. German Claims for Leadership: From a Federalist to a Geopolitical Leadership Master Narrative. *German Politics*. 2024. Vol. 33 (2). URL: <https://surl.lu/xrgtmp> (дата звернення: 11.09.2025).
9. Beutler J. C. *Europäische Außenpolitik. Die Gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik der Europäischen Union im Spannungsfeld zwischen politischem Reformbedarf und mitgliedstaatlicher Souveränität*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2025. 368 S. URL: <https://surl.li/mhcqvy> (дата звернення: 12.09.2025).
10. *Culture Shock: The EU's Foreign and Security Policy and the Challenges of the European Zeitenwende*. *Zeitschrift für Politikwissenschaft*. 2023. Vol. 33 (4). URL: <https://surli.cc/jgzhcv> (дата звернення: 13.09.2025).
11. European Commission & Auswärtiges Amt Deutschland. *Strengthening Ukraine: EU-German Partnership for Resilience against Russian Aggression*. 2024. URL: <https://surl.li/iupbms> (дата звернення: 14.09.2025).
12. Janes J. The Ampel Coalition's Foreign Policy Challenges. *German Politics and Society*. 2022. Vol. 40 (4). P. 75–94. URL: <https://surl.lu/yyzome> (дата звернення: 15.09.2025).
13. European Council on Foreign Relations (ECFR). *Germany's Role in the European Union's Foreign Policy: Between Integration and Leadership*. Policy Brief. 2023. URL: <https://surl.li/ccovmp> (дата звернення: 16.09.2025).
14. Federal Foreign Office of Germany. *Foreign and European Policy*. Auswärtiges Amt Deutschland: official site. 2024. URL: <https://surl.li/qegumx> (дата звернення: 17.09.2025).
15. Bundeszentrale für politische Bildung. *Deutschland – Zahlen und Fakten*. Bonn, 2024. URL: <https://surl.lt/hgljmy> (дата звернення: 18.09.2025).
16. Statistisches Bundesamt (Destatis). *Statistisches Jahrbuch 2024*. Wiesbaden, 2024. URL: <https://surl.li/hepauhm> (дата звернення: 19.09.2025).
17. Eurostat. *Demographic Statistics of the European Union*. Brussels, 2024. URL: <https://surl.li/ximace> (дата звернення: 20.09.2025).
18. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW). *Jahresbericht 2024*. Berlin, 2024. URL: <https://surl.lu/danzmx> (дата звернення: 21.09.2025).

19. Schmidt M. G. *Das politische System Deutschlands*. Wiesbaden: Springer VS, 2022. URL: <https://surl.li/qcjhau> (дата звернення: 22.09.2025).
20. Kornelius S. *Die Rolle Deutschlands in Europa*. München: C.H. Beck, 2023. URL: <https://surl.li/mtimtx> (дата звернення: 23.09.2025).
21. OECD. *Economic Surveys: Germany 2024*. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: <https://surl.li/vyrmih> (дата звернення: 24.09.2025).
22. Weidenfeld W., Wessels W. *Europa von A bis Z: Taschenbuch der europäischen Integration*. Bonn, 2023. URL: <https://www.europa-handbuch.de> (дата звернення: 25.09.2025).
23. Beck U. *Das deutsche Europa*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2022. URL: <https://surl.li/gmvbcn> (дата звернення: 26.09.2025).
24. Bundesregierung. *Nationale Sicherheitsstrategie der Bundesrepublik Deutschland*. Berlin, 2023. URL: <https://surl.li/ihkhba> (дата звернення: 27.09.2025).
25. Deutscher Bundestag. *Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz („Zeitenwende“)*, 27.02.2022. *Plenarprotokoll 20/19*. URL: <https://surl.li/kfmkil> (дата звернення: 28.09.2025).
26. Bundesministerium der Verteidigung. *Weißbuch 2016 zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr*. Berlin, 2016. URL: <https://www.bmvg.de/de/presse/weissbuch> (дата звернення: 29.09.2025).
27. NATO. *Vilnius Summit Communiqué*. 11–12 July 2023. URL: <https://surl.li/xbrfvq> (дата звернення: 30.09.2025).
28. NATO. *Madrid Summit Declaration*. 29–30 June 2022. URL: <https://surl.li/lvbjmt> (дата звернення: 01.10.2025).
29. European Council. *Conclusions on the Membership Application of Ukraine*. 23.06.2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/> (дата звернення: 02.10.2025).
30. European Commission. *2023 Enlargement Report: Ukraine*. Brussels, 2023. URL: <https://surl.li/zhgdet> (дата звернення: 03.10.2025).

31. Major C., Mölling C. *Die „Zeitenwende“ in der deutschen Sicherheitspolitik. SWP-Aktuell*, 2022. URL: <https://surl.lu/kzrayo> (дата звернення: 05.10.2025).
32. Fischer S. *Deutschlands Russlandpolitik und Osteuropa nach 2022. SWP Comment*, 2023. URL: <https://surl.li/bwighy> (дата звернення: 06.10.2025).
33. Puglierin J. *Die Zeitenwende und Europas Sicherheit. DGAP Analyse*, 2023. URL: <https://surl.lu/abuwhu> (дата звернення: 07.10.2025).
34. KfW Entwicklungsbank. *Engagement in der Ukraine – Jahresbericht 2023/24*. Frankfurt a.M., 2024. URL: <https://surl.lt/qynsli> (дата звернення: 09.10.2025).
35. GIZ. *U-LEAD with Europe: Unterstützung der Dezentralisierungsreform in der Ukraine*. Bonn/Kyiv, 2023. URL: <https://www.giz.de> (дата звернення: 10.10.2025).
36. BMWK – Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz. *Deutsch-Ukrainische Energiepartnerschaft*. Berlin, 2023. URL: <https://www.bmwk.de> (дата звернення: 11.10.2025).
37. G7. *Joint Declaration of Support for Ukraine*. Vilnius, 12.07.2023. URL: <https://www.g7germany.de> (дата звернення: 12.10.2025).
38. UN General Assembly. *Resolution ES-11/1: Aggression against Ukraine*. 02.03.2022. URL: <https://www.un.org/en/ga/> (дата звернення: 14.10.2025).
39. World Bank. *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment*. 2023. URL: <https://surl.li/ssbosw> (дата звернення: 02.11.2025).
40. Council of the EU. *Macro-Financial Assistance to Ukraine – Council Implementing Decision (EU) 2022/...* Brussels, 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/> (дата звернення: 14.11.2025).
41. Bruszt L., & Langbein J. Market integration and room for development in the peripheries. *Review of International Political Economy*. 2020. Special Issue, 27(5).
42. European Council (EC) EU security and defence: Council sets out five main priorities. 2024. URL: <https://surl.li/uvbkuq> (дата звернення: 14.11.2025).

43. European Union. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility. Official Journal of the European Union. URL: <https://surl.li/iryqwo> (дата звернення: 14.11.2025)
44. Lehne S. Making EU Foreign Policy Fit for a Geopolitical World. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2022. 5 p. URL: <https://surl.li/ijxhjq> (дата звернення: 14.11.2025)
45. Juráček M. German exports: Impact on the selected EU countries. *Review of Economic Perspectives*. 2021. №21(1). С. 41–55.
46. Grävingholt J., Faust J., Libman A., Richter S., Sasse G., & Stewart S. *Rebuilding Ukraine: What the international community now needs to consider* (Policy Brief 4/2023). IDOS. <https://doi.org/10.23661/ipb4.2023>
47. World Economic Forum. URL: <https://surl.lt/irogel> (дата звернення: 14.11.2025)
48. German Federal Statistical Office – Statistisches Bundesamt. URL: <https://surl.li/xvafzm> (дата звернення: 14.11.2025)
49. Germany's 2024 Budget Meets Debt Brake Rule, Highlights Trade-Offs. 2023. URL: <https://surl.li/afudrd> (дата звернення: 13.11.2025)
50. Germany. The World Bank. URL: <https://surl.li/cesozh> (дата звернення: 13.11.2025)
51. Fix, L., Kimmage, M. Germany's Zeitenwende: A Revolution in German Foreign Policy? *Foreign Affairs*. 2023
52. Heusgen, C. Germany's Responsibility in a New Geopolitical Era. *Munich Security Conference Report*. 2022.
53. Smith, J. *et al.* Germany's Role in Bolstering European Security: From Zeitenwende to Implementation. *Atlantic Council Policy Brief*. 2023.
54. National Security Strategy. *Bundesregierung*. URL: <https://surl.li/mdekzc> (дата звернення: 25.10.2025)

55. Wagner, C., & Wesslau, S. *Germany's Zeitenwende and the EU's Strategic Autonomy: A Critical Look*. *Journal of European Integration*. 2024. Vol. 46, Iss. 3. P. 401–418.
56. Germany's China Strategy. *Auswärtiges Amt*. URL: <https://surl.li/touvck> (дата звернення: 25.10.2025)
57. Scholz, O. Government Statement by Olaf Scholz, Chancellor of the Federal Republic of Germany and speech on the occasion of the extraordinary session of the German Bundestag on 27 February 2022. *Deutscher Bundestag*. URL: <https://surl.li/ldbllg> (дата звернення: 25.11.2025)
58. Linsenmayer, B. The Shifting Balance of Power: Berlin's Role in EU Sanctions Policy towards Russia. *European Foreign Affairs Review*. 2024. Vol. 29, Iss. 1. P. 5–25.
59. *European Economic Security Strategy*. European Commission. URL: <https://surl.li/qszneq> (дата звернення: 21.11.2025)
60. *A Strategic Compass for Security and Defence*. Council of the European Union. URL: <https://surl.li/fsnham> (дата звернення: 25.11.2025)
61. Puglierin, J. Germany as a reluctant power? The end of strategic patience in EU-China relations. *Contemporary European Politics*. 2024. Vol. 12, Iss. 2. P. 157–176.
62. *State of the Union Address by President of the European Commission*. European Commission. URL: <https://surl.li/fvtfap> (дата звернення: 22.11.2025)
63. *European Council on Foreign Relations (ECFR)*. URL: <https://ecfr.eu/> (дата звернення: 25.11.2025)
64. *Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP)*. URL: <https://www.swp-berlin.org/> (дата звернення: 25.10.2025)
65. Ringsmose J., & Wodner M. Germany and the Future of NATO-EU Relations in the Aftermath of the Ukraine War. *European Security*. 2023. Vol. 32, Iss. 3. P. 321–340.
66. Maull H. The German Question of Leadership in the European Union. *Journal of Common Market Studies*. 2023. Vol. 61, Iss. 5. P. 1199–1218.

67. Gressel G. The Zeitenwende in German Defence and its Impact on European Defence Cooperation. *European Review of International Studies*. 2023. Vol. 10, Iss. 1. P. 85–104.
68. Zürn M. Germany's Foreign Policy and the European Union in a Multipolar World. *International Spectator*. 2022. Vol. 57, Iss. 1. P. 1–17.
69. Leonard M. Germany's digital push in the EU: The quest for techno-sovereignty. *Journal of European Public Policy*. 2022. Vol. 29, Iss. 6. P. 854–873.
70. Snyder, P. Germany's Pivot to Geopolitics: Implications for EU Enlargement and Neighborhood Policy. *Geopolitics*. 2022. Vol. 27, Iss. 5. P. 1421–1440

Додатки

ДОДАТОК А

Порівняльна таблиця

Теоретична школа	Сильні сторони	Слабкі сторони	Приклади застосування
Реалізм	- Чітке пояснення ролі держав та національних інтересів; - Фокус на безпеці та балансі сил; - Підходить для аналізу конфліктів та військово-політичних стратегій	- Ігнорує роль міжнародних інститутів та співпраці; - Недооцінює культурні та соціальні фактори; - Менш придатний для аналізу миротворчих процесів	- Зовнішня політика США та СРСР під час Холодної війни; - Формування військово-політичних альянсів, стримування противника
Неореалізм	- Акцент на структурі міжнародної системи; - Пояснює поведінку держав через розподіл сил; - Раціональний підхід до зовнішньої політики	- Ігнорує внутрішні чинники держави; - Менше уваги до людського фактора та ідентичності; - Може бути надто механістичним	- Реакція держав на глобальні розподіли сил, наприклад політика великих держав у багатополлярному світі; - Стратегія стримування Китаю США у сучасній Азії
Лібералізм	- Враховує економічну взаємозалежність і співпрацю; - Пояснює роль міжнародних організацій та норм; - Розвиває концепцію «м'якої сили»	- Недооцінює конфлікти та анархічний характер міжнародної системи; - Може переоцінювати ефективність міжнародних інститутів	- Політика Європейського Союзу щодо прав людини та багатосторонніх угод; - Використання дипломатії та економічних важелів у зовнішніх відносинах (санкції, інвестиції)
Конструктивізм	- Фокус на ідентичностях, нормах та культурі; - Пояснює вплив соціальних та символічних факторів; - Дозволяє враховувати змінювані цінності та уявлення держав	- Може бути складним для кількісного аналізу; - Менш конкретні практичні прогнози; - Іноді ігнорує матеріальні фактори	- Відновлення національної ідентичності в країнах після розпаду СРСР; - Зовнішня політика Німеччини та Японії через символічні дії, культурну дипломатію
Марксизм та критичні теорії	- Враховує економічну та соціальну структуру; - Пояснює зовнішню політику через класові та економічні інтереси; - Зосереджується на нерівності та глобальній залежності	- Менше уваги до ідеології та культури; - Часто політизований підхід; - Не завжди придатний для аналізу державної дипломатії	- Політика колоніальних імперій та контроль над ресурсами; - Вплив ТНК на політику держав; - Зовнішня політика країн Глобального Півдня у відповідь на економічну залежність

Джерело: складено автором за матеріалами: [6; 9; 22; 23]

АНОТАЦІЯ

Хельбіг А. Німеччина у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу (магістерська робота). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 97 с. (рукопис).

Метою дослідження є визначення ролі Німеччини у зовнішній політиці Європейського Союзу.

Об'єкт дослідження – зовнішньополітична діяльність Німеччини.

Предмет дослідження – механізми, інструменти та напрями реалізації німецької політики у Європейського Союзу.

У першому розділі розкрито теоретичні підходи до розуміння зовнішньої політики держав, висвітлено історико-геополітичні чинники становлення зовнішньополітичної стратегії Німеччини та окреслено характер її взаємин із провідними глобальними гравцями.

У другому розділі визначено вплив національних інтересів на зовнішньополітичну поведінку країни, подано характеристику соціально-економічного та політичного профілю Німеччини, а також розглянуто основні напрями політики ФРН щодо Європейського Союзу в політичній, економічній та безпековій сферах.

У третьому розділі висвітлено зміст і динаміку україно-німецького співробітництва, окреслено ключові проблемні аспекти та перспективи двосторонніх відносин, проаналізовано роль Німеччини у підтримці європейської інтеграції України та її стратегічне значення в умовах трансформації європейської безпекової системи.

Ключові слова: зовнішня політика Німеччини, Європейський Союз, національні інтереси, німецько-українське співробітництво, політика ЄС, безпекова стратегія ФРН.

ANNOTATION

Helbig A. Germany's Role in Shaping the European Union's Foreign Policy (master's work). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 97 p. (manuscript).

The aim of the study is to determine the role of Germany in the foreign policy of the European Union.

The object of the study is Germany's foreign policy activity.

The subject of the study comprises the mechanisms, instruments, and strategic directions through which German policy is implemented in the European Union.

The first section outlines the main theoretical approaches to understanding state foreign policy, highlights the historical and geopolitical factors that shaped Germany's external strategy, and characterises the country's interaction with major global actors.

The second section examines the impact of national interests on Germany's foreign policy behaviour, provides an overview of the country's socio-economic and political profile, and identifies the principal directions of Germany's policy toward the European Union in political, economic, and security domains.

The third section analyses the content and dynamics of Ukrainian–German cooperation, identifies key challenges and prospects of the bilateral relationship, and assesses Germany's role in supporting Ukraine's European integration, emphasising its strategic significance amid the transformation of Europe's security architecture.

Keywords: Germany's foreign policy, European Union, national interests, Ukrainian–German cooperation, EU policy, Germany's security strategy.

ВІДГУК

керівника кваліфікаційної роботи магістра
2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Хельбіг Анни
на тему «Німеччина у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу»

Обрана тема є вкрай важливою у контексті трансформації сучасної європейської політики та зростання ролі Німеччини в ухваленні ключових рішень Європейського Союзу. Значення теми особливо посилюється умовами зміни безпекового середовища після 2022 року та розширенням участі Німеччини у формуванні стратегічних пріоритетів ЄС. Робота відповідає провідним напрямам сучасної зовнішньополітичної проблематики та має високу практичну цінність.

Кваліфікаційна робота відзначається чіткою структурою, логічною послідовністю викладу та високою якістю опрацювання теоретичних і прикладних аспектів теми. Авторка продемонструвала здатність працювати з великою кількістю джерел, у тому числі офіційними документами ЄС, Німеччини та міжнародних організацій. Важливо підкреслити коректне використання статистичних матеріалів, продумане висвітлення внутрішніх та зовнішніх чинників формування зовнішньої політики Німеччини, а також переконливе розкриття ролі Німеччини у підтримці України. Робота вирізняється високим науковим рівнем, точністю формулювань та вмінням авторки робити обґрунтовані висновки.

Запропоновані у роботі пропозиції щодо поглиблення українсько-німецького співробітництва та посилення європейської інтеграції України є логічно сформульованими, внутрішньо узгодженими та враховують реальні механізми

функціонування інституцій ЄС. Авторка висвітлила напрями, що можуть бути враховані у практичній діяльності органів державної влади, зокрема у сфері зовнішньої політики, комунікаційного супроводу європейського курсу України та взаємодії з німецькими партнерами. Запропоновані підходи мають прикладний характер і можуть бути адаптовані для подальшої роботи аналітичних структур, дипломатичних установ та освітніх програм.

До незначних недоліків можна віднести можливість ширшого залучення порівняльних прикладів із практики інших держав-членів Європейського Союзу, що підсилювало б загальну структуру роботи. Разом із тим зазначений аспект не впливає на її цілісність та якість виконання.

Кваліфікаційна робота Хельбіг Анни є змістовною, логічно впорядкованою та виконаною на високому академічному рівні. Робота відповідає усім вимогам, що висуваються до магістерських кваліфікаційних робіт, вирізняється науковою обґрунтованістю, чіткістю висновків та практичною спрямованістю. Авторка продемонструвала високий рівень професійної підготовки та здатність працювати зі складною зовнішньополітичною проблематикою.

Робота заслуговує на оцінку «відмінно», а здобувачка – на присвоєння кваліфікації магістра з міжнародних відносин; міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Науковий керівник:

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри міжнародних відносин
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Ірина ПАНОВА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра
2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Хельбіг Анна
на тему «Німеччина у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу»

Тема кваліфікаційної роботи є безумовно актуальною й важливою в сучасних умовах глибокої трансформації європейської безпекової системи та зміцнення ролі Європейського Союзу у регіональній і глобальній політиці. Роль Німеччини як ключового актора ЄС значною мірою визначає динаміку ухвалення рішень у політичній, економічній та безпековій сферах, а тому комплексне дослідження цього питання має як наукове, так і практичне значення. Особливу важливість тема набуває після 2022 року, коли відбувся переосмислений підхід Німеччини до безпеки та зовнішньої політики. У цьому контексті робота містить потенціал для поглибленого розуміння механізмів формування зовнішньополітичних рішень ЄС і впливу на них ФРН.

Подана на рецензування робота має чітко визначені мету й завдання, вирішенню яких присвячено три розділи. Зміст дослідження логічно структурований та загалом відповідає заявленій темі. У роботі послідовно висвітлено теоретичні передумови, внутрішні та зовнішні чинники формування німецької зовнішньої політики, а також аспекти українсько-німецьких відносин.

Перший розділ містить розгорнуте теоретичне обґрунтування, у межах якого авторка детально аналізує концептуальні підходи до дослідження зовнішньої політики, історико-геополітичні чинники формування зовнішньополітичної діяльності Німеччини та особливості її взаємодії з глобальними акторами. Слід

зазначити, що обсяг теоретичних матеріалів є значним і свідчить про ґрунтовне опрацювання літератури. Водночас окремі фрагменти першого розділу містять надмірно описовий характер і могли б бути скорочені на користь більш глибокого авторського аналізу, особливо у частині оцінки впливу теоретичних підходів на сучасну зовнішню політику ФРН.

Другий розділ присвячений характеристиці внутрішніх параметрів зовнішньої політики Німеччини та механізмів її впливу на політику ЄС. Розділ містить комплексний аналіз соціально-економічних характеристик країни, інституційних засад реалізації національних інтересів та основних напрямів діяльності Німеччини в межах Союзу. Позитивним є залучення значного масиву офіційних документів, аналітичних матеріалів та статистичних даних. Разом з тим, у цьому розділі бракує глибшої критичної оцінки обмежень німецького впливу в ЄС та порівняльного аналізу позицій інших держав-членів, що дозволило б ширше окреслити контекст ухвалення рішень у межах Союзу.

Третій розділ присвячений українсько-німецькому співробітництву та ролі ФРН у підтримці європейської інтеграції України. Розділ містить актуальні факти та коректно описує основні напрями взаємодії. Разом із тим, попри високу практичну значущість теми, аналіз двосторонніх відносин та особливо сучасних викликів українсько-німецької взаємодії міг би бути більш глибоким. Зокрема, доцільним було б включення критичної оцінки дискусій у німецькому політичному середовищі, складнощів у питаннях військової підтримки та впливу внутрішніх політичних дебатів Німеччини на позицію країни щодо України.

Однак, з огляду на позитивні аспекти кваліфікаційної роботи, варто звернути увагу на певні дискусійні та критичні положення, які потребують уточнень, додаткових пояснень та подальшої роботи авторки.

По-перше, робота містить значні обсяги описового матеріалу, особливо в теоретичному та історичному розділах, що зменшує аналітичну глибину

дослідження. Окремі фрагменти могли б бути істотно скорочені на користь більш цілісного авторського аналізу.

По-друге, у роботі недостатньо представлено порівняльний аналіз позицій інших держав-членів ЄС, що обмежує можливість комплексно оцінити механізми впливу Німеччини на зовнішню політику Союзу. Розширення цього аспекту дозволило б ширше окреслити політичний контекст ухвалення рішень в ЄС.

По-третє, практична частина, присвячена українсько-німецьким відносинам, хоча й актуальна, потребує глибшої критичної оцінки сучасних викликів і суперечностей. Зокрема, не доповнено аналіз внутрішніх політичних дебатів у ФРН та їхнього впливу на підтримку України, що зменшує прикладну цінність дослідження.

По-четверте, новизна роботи є обмеженою, оскільки: немає власної моделі впливу ФРН на ЄС, немає авторських критеріїв оцінки, не подано прогнозів щодо ролі Німеччини після *Zeitenwende*.

Проте означені зауваження жодним чином не зменшують якість та актуальність кваліфікаційної роботи, а скоріше слугують потенційними візіями для подальшого розвитку обраної проблематики. У цілому, кваліфікаційна робота Хельбіг Анни на тему «Німеччина у формуванні зовнішньої політики Європейського Союзу» заслуговує на позитивну оцінку, а її авторка гідна присвоєння кваліфікації магістра з міжнародних відносин; міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Рецензент:

доктор філософії (PhD) з політології,
доцент закладу вищої освіти
кафедри політичної соціології
ННІ соціології та медіакомунікацій
Харківського національного
Університету імені В.Н. Каразіна

Руслан ЗАПОРОЖЧЕНКО